

Rodna gruda

PRINTED IN YUGOSLAVIA

ŠT. 4 1954

IZ VSEBINE: *Tomo Brejc*: Domovina — Rojaki prihajajo — *Tone Seliškar*: Grm rožmarina — Dvainšestdeseti rojstni dan predsednika republike — *Zima Vrščaj-Holy*: Otroci padlih — Tržičani morajo na tuje — *P.*: Praznik na Muljavi — *Tomo Brejc*: Lanišarjev ded in jara gospoda — II. ljubljanski festival — Pozdravi iz rojstne domovine — Domače novice — Ljubljana — Domovina na tujih tleh — 60-letnica najstarejšega lista ameriških Slovencev — Izseljenci nam pišejo — Kotiček za žene — Mladi rod — Zakaj so delavci in kmetje iz Mošenj tako ponosni na svoj kulturni dom — Angleži so snemali film o Ivanu Pirečniku — Nekaj vprašanj iz socialnega zavarovanja — *Josip Jurčič*: Jurij Kozjak (nadaljevanje) — Naslovna slika: Panorama Ljubljane

VSEM ROJAKOM

Dan za dnem prejema uredništvo »Rodne grude« iz vseh delov sveta kopice pisem in naročil. Verjemite nam, da smo prav v dno sreča veseli in ganjeni, ko nam rojaki, stari in mladi, tako pristržno pišejo, kako so »Rodne grude« veseli. Hvala vam, prav vsem in še posebej tistim, ki so poslali dopise. Vse bomo po vrsti objavili. Izmed dopisov, ki so bili doslej objavljeni, sta bila nagrajena rojaka *Jurij Artič iz Lievina v Franciji, ki prejme knjigo Prežihovega Voranca: »Naši mejniki«*, in *Jože Knaps iz Merlebacha, ki prejme knjigo »Spomini na partizanska leta*. Zaradi pomanjkanja časa na običajna naročila lista odslej ne bomo posebej odgovarjali. Pošiljanje revije naj bo potrdilo, da smo naročnino prejeli. Obenem sporočamo, da smo prve tri številke »Rodne grude« poslali vsem rojakom, katerih naslove smo imeli — na ogled, odslej pa bomo pošiljali le tistim, ki so ga naročili.

Obiščite Ljubljano v dneh Ljubljanskega festivala od 29. junija do 14. julija 1945

Umetnostni del programa pomeni vrhunec kvalitete in predvideva naslednji spored:

29. junija: Hrističeva »Ohridska legenda« (celovečerni balet z Veroniko Mlakarjevo iz Monakovega).
30. junija: Musorgskega opera »Boris Godunov« z basistom Cangalovičem iz Beograda. Dirigent L. Matačić.
1. julija: *Večer opernih arij*. Pojejo Vilma Bukovčeva, Nada Vidmarjeva, Rudolf Francel in Friederik Lupša. Povabljena je tudi altistka Marijana Radev iz Zagreba. Dirigent L. Matačić.
3. julija: Nastop zagrebške Opere z Baranovičevim baletom »*Lectoo srce*« ali Verdijevo »*Aido*«.
4. julija: Verdijeva najboljša opera »*Othello*«. Izvaja zagrebška Opera.
5. julija: Gotovčeva opera »*Morana*«. Izvaja zagrebška Opera.
6. julija: *Večer opernih arij*. Pojejo Valerija Heybalova, članica beogradske Opere, sedaj v Bernu (Švica), Anton Dermota, član dunajske državne Opere, Nada Putarjeva, Vladimir Ruždjak in Tomo Neralić, člani zagrebške Opere. Dirigent Demetrij Žebre.
8. in 9. julija: Veder program.
10. julija: Nastop najznamenitejše jugoslovanske folklorne plesne skupine »*Tanec*« iz Skoplja.
11. julija: Event. drugi nastop iste skupine.
13. julija: Gotovčeva vedra opera »*Ero z onega sveta*« z J. Gostičem.
14. julija: Koncert najboljšega jugoslovanskega orkestra, Državnega simfoničnega orkestra iz Zagreba. Dirigira sloveči dirigent prof. Fritz Zaun iz Gradca.

Razen tega razne razstave, dopolnilne prireditve itd. Prireditve bodo na prostem
na Trgu francoske revolucije pred Križankami

Izhaja desetkrat na leto. — Poština plačana v gotovini. — Naročnina: ZDA letno 2 dolarja, polletno 1 dolar. — Francija: letno 500 frankov, polletno 250 frankov. — Belgija: letno 70 frankov, polletno 35 frankov. — Holandija: letno 5 guld., polletno 2.50 guld. — Zah. Nemčija: letno 8.40 mark, polletno 4.20 mark. — Argentina: letno 2 dol., polletno 1 dol. — Jugoslavija: letno 500 din, polletno 250 din. — Uredništvo in uprava: Slovenska izseljenska matca, Ljubljana, Cankarjeva c. 5/1.

RODNA GRVDA

ŠT. 4.

JUNIJ 1954

LETO I.

TOMO BREJC

Domovina

Domovina je ena
nam vsem dodeljena
in eno življenje
in ena smrt.

Spobodi predani
za borbo smo zbrani
in kaj je življenje
in kaj je smrt?

Bodočnost je vera,
kdor zanjo umira,
se vzdigne v življenje,
ko pade v smrt.

Oton Župančič

Grobnica narodnih herojev v Ljubljani

Da, veliki pokojni pesnik Oton Župančič je imel prav: domovina je samo ena. Bili so časi, ko je beseda domovina imela za delovne ljudi naše dežele grenek prizvok. Časi, ko je pravica veljala samo za bogatine, ne pa tudi za revne ljudi. Takrat je zapisal pokojni Ivan Cankar: »V Ljubljani je toliko gospodov, da je najbolje, da držiš klobuk kar v roki, da se ti ni treba stalno odkrivati — pravice pa ne najdeš...«

A tudi tako domovino — čeprav z grenkobo v srcu — sta najbolj ljubila naš delavec in kmet in se ji nikoli nista izneverila. Zavedni delavci, ki jih je preganjala oblast stare Jugoslavije, ki so dolga leta trpeli po ječah v Srem, Mitrovici, Lepoglavi, Mariboru itd., so leta 1941 prvi odšli na fronto, da bi svojo rodno deželo in njeno neodvisnost branili pred tujčevim nasiljem. Niso mogli preprečiti začasnih zmage sovražnika — po krivdi tistih, ki so imeli ljubezen do domovine samo na jeziku, ne pa tudi v srcu.

Okrovažljena in pregažena je ječala v rokah okrutnega tujca. In zopet so se prvi dvignili delavci in kmetje, pridružila se jim je vsa poštena inteligenca in napovedali so osvajalcem in tiranom boj na življenje in smrt. Za ceno velikih žrtev, bojev in trpljenja so po štirih letih dosegli njeno ponovno osvoboditev. Od vseh narodov, ki so se borili proti Hitlerjevimi in Mussolinijevimi armadam, so narodi Jugoslavije žrtvovali največ. Milijon sedem sto tisoč ljudi je moralo umreti, da je doživela domovina svojo veliko uro svobode in vstajenja...

Tudi naši rojaki v drugih deželah so k osvoboditvi domače zemlje prispevali častni delež. Domovina ve za to in jim je hvaležna. Ljubezen se vrača za ljubezen, zvestoba za zvestobo...

Prav spomin na veliko število padlih borcev in žrtev fašizma vzpodbuja naše ljudstvo, da ljubosumno bdi nad svobodo in neodvisnostjo svoje domovine. Pod vodstvom maršala Tita se je leta 1948 uprlo kremeljskim mogotcem, ki so jo hoteli ponovno zaslužniti. V oktobrskih dneh 1953. leta so milijoni naših ljudi po vsej Jugoslaviji manifestirali svojo pripravljenost, braniti s puško v roki slovenske kraje, ki jih je zopet ogrožal pohlep laških imperialistov po naši zemlji. Od kod ta pripravljenost? To je domovina nekoč brezpravnih in izkoriščanih — danes pa svobodnih delovnih ljudi, in tega se oni zavedajo...

Narodi odpuščajo mnoge težke zablode posameznikom, le izdajstva nad svojo domovino nikoli. Svojevrstna, brezupna je usoda ljudi, ki so se svoji domovini izneverili in jo izdali. Osvajalci jih izkoriščajo, dokler so jim potrebni, potem pa jih kakor ožeto limono vržejo na smetišče, kajti tudi oni vedo: tisti, ki svoji domovini in svojemu narodu niso zvesti, tudi njim ne bodo.

Številna pisma tistih, ki so bili med vojno na strani okupatorja ali pa so se celo borili v njegovih vrstah in po osvoboditvi zbežali v tujino, pričajo, kako jim je težko, ker so se dali zvabiti in preslepiti. Domovina samo tistim ne more odpustiti, ki so v službi okupatorja izdajali, ubijali in mučili naše ljudi, vse druge zablode pa pogrinja s plaščem pozabljenja pod enim samim pogojem: da vsak, kdor je kaj zagrešil, skuša popraviti svojo napako in predvsem, da ostane zvest svojemu narodu, svoji domovini.

Domovina je kakor mati in je — samo ena.

ROJAKI PRIHAJAJO

Ljudski pregovor, ki pravi, da vsaka ptica rada leti nazaj v svoje gnezdo, se pri naših izseljencih najbolj uresničuje. Vsak dan prihajajo naši ljubi rojaki, da po 30, 40, 50 letih spet vidijo svojo rojstno vas in svoje sorodnike. Iz daljne severne Amerike, iz Kanade, Argentine, Francije, Brazilije... Ne boje se dolgega potovanja, ne stroškov, kajti sree je močnejše kot vse to. Vse rojake, ki so že tu in tudi vse tiste, ki bodo letos še prišli, prisrčno in bratsko pozdravljamo ter jim želimo mnogo lepih in srečnih ur v njihovi rojstni domovini. Vsi rojaki se oglašajo pri Izseljenski matici, kjer se prijateljsko porazgovorimo o marsičem. Kako je bil srečen in iznenaden rojak JOHN GREGORIČ iz Kanade, ko smo ga na postaji lepo sprejeli, mu prikrbeli udobno prenočišče, mu naslednji dan pomagali urediti

posle na carini in mu omogočili, da smo njega in vse njegovo premoženje hitro prepeljali v njegovo rojstno vas Stari trg nad Kolpo — kjer je prvokrat videl svojega sedemnajst let starega sina! Naslednji rojaki, ki so se do 12. maja oglasili v Matici, pošiljajo svojim družinam in prijateljem v novi domovini lepe pozdrave:

BERGOČ LEONIE iz Clevelanda, CHESNIK FRANK iz Clevelanda, CIZNAR JAKOB iz Los Angelesa, GROM IGNAC iz Wansey - III., ISTENIČ JOHN iz Waukegana, JURCA IVAN iz Kanade, JERMAN ROSE iz Clevelanda, KOCJAN FRANCES iz Clevelanda, KLANČAR ANTON iz Mt. Iron - Minn., KLANČAR JOHN iz Puebla, KUTNAR ANTONIA iz Clevelanda, ABRAM FRANC in KOSTADINVIČ STOJAN iz Merlebacha — Francija, KNIFIC FRANK iz Euclid — Ohio,

KLANČAR IVANA iz Chicaga, URŠNIK JOHN in ALBINA iz Euclid — Ohio, NAROD FRANCES iz Waukegana, NESPOR JOZE in FRANCA iz Sharon Pa., POMPE FRANCE in ELIZABETA iz Holandije, POLJŠAK VIKI iz Clevelanda, PETROVIČ MATHIAS z ženo in hčerko iz Clevelanda, RADIČ LOJZE iz Kanade, STERNAD GEORGE iz Renton — Wash., SHUSTER IVANA iz St. Marys — Pa., STANICH JOZEF iz Clevelanda, SHUSTARSICH FRANK in ZINA iz Clevelanda, SMREKAR FRANK iz Clevelanda, SNAIDR JOHN iz Clevelanda, VIČIČ ROSE iz Clevelanda, VOGRIČ PAULA iz Milwaukee, ŽELE MARY iz Sharon Pa., ŽUG ANTON iz Johnstowna, BERGOČ LUISE in VOGLEŠ ANTONIA iz Clevelanda, VIKI POLJŠAKOVA in ROSE JURMANOVA iz Clevelanda.

TONE SELISKAR:

Črni rožmarin

Nekje ob silnih, temnih vodah Michigana sem obstal;
vihar je preminil in sonce je popilo žolte zarje
in mlin na veter je v vasi Nizozemcev plahutal,
a daleč do obzorja polja, hoste, travniki in barje.

Nekoč je indijanska steza tod obšla obroč prerij,
v kanuju rdeči lovec je k šotorom pripeljal jelene,
mogočen parnik zdaj brazdá valove, črnih plavžev sij
obžarja nova ljudstva... Zgodovina zacvete, ovene!

Z vodičem blodiva skoz narode po zemlji iz kraja v kraj,
pod črnim bregom so skopali Irci v premog nove rove,
Poljaki, Finci so savane preorali v žitni raj,
ljudje z Balkana zajezili silnim vodam so tokove.

A sredi nepreglednih polj je stal samotni, zguban hrast,
pod njim sledovi stare farme vidni so ostali;
prevrnjen silos, trhel hlev, čez vse plevela divja rast
in zarjaveli plug ter neprebrázdani orali.

Od kod je človek, ki je tod Ameriki zemljó oral?
Iz vrta zapuščenega zadihala je domovina
in glej, iz bujnih trav, iz prekopanih indijanskih tal
se mi smehlja star znanec — naš opojni grm rožmarina!

Zaman iškal sem grob njegov na sredi širnih teh prerij!
Morda je dom njegov zdaj črna, rudniška baraka?
Morda je našel zlato žilo...? Kdo pa ve, kako se kri,
ta naša kri v tuja ljudstva vsepovsod pretaka!

Grand Haven, Mich. — 1950

Dvainšestdeseti rojstni dan

PREDSEDNIKA REPUBLIKE

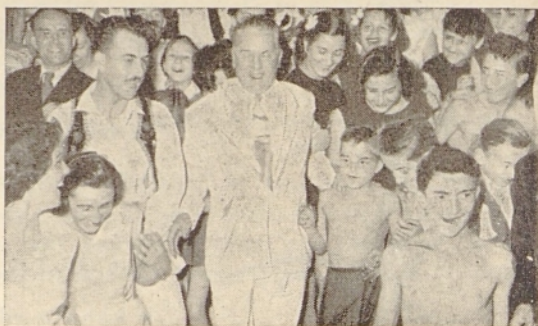
Zgodovina narodov Jugoslavije ne pozna moža, ki bi ga ljudstvo tako ljubilo in spoštovalo kakor maršala Tita, prvega predsednika nove zvezne republike Jugoslavije.

Neprecenljive so njegove zasluge za nacionalno osvoboditev, za gospodarski, kulturni in socialni razvoj naših narodov po vojni. Toda predsednik Tito že davno ni več last samo narodov Jugoslavije. Njegovo ime je drago vsemu svobodoljubnemu človeštvu. Spoštujejo ga vsi, ki se iskreno borijo za mir, svobodo in enakopravnost vseh narodov sveta, malih in velikih.

Leta 1941 sta naše narode zasužnjila Hitler in Mussolini in jih obsodila na smrt. Večina voditeljev stare Jugoslavije s kraljem Petrom na čelu je pobegnila v inozemstvo, drugi so se udinjali okupatorju. Pravi voditelj ljudstva — Tito — pa je ostal in v dneh, ko je izgledalo, da za naše narode ni več rešitve, organiziral odpor proti smrtnim sovražnikom svobode in napredka — nemškimi in italijanskimi fašistom. Pod njegovim vodstvom so v začetku majhne partizanske čete prerasle v veliko udarno vojsko, ki je premagala tujega osvajalca na naših tleh in priborila narodom Jugoslavije popolno svobodo. Po vojni so izkušnje dokazale, kako velikega pomena je bila naša narodnoosvobodilna borba. Da se nismo sami borili in premagali sovražnika na

Predsednik Jugoslavije, maršal Tito, je otrokom velik prijatelj, ob vsaki priložnosti jih rad obiše. Na sliki: Maršal na obisku v Domu vojnih sirot »France Prešeren« v Kranju

Mladina čestita za rojstni dan svojemu velikemu, ljubemu prijatelju

svojih tleh, ne bi po vojni imeli moralne moči, da priborjeno svobodo tudi ubranimo pred komerkoli. Podprt od vsega ljudstva se je maršal Tito leta 1948 uprl tudi kremeljskim zavojevalcem in tudi v tem težkem, neenakem boju zmagal.

Pod vodstvom maršala Tita je po osvoboditvi zakipelo novo življenje v naši domovini. Na stotine novih tovarn, železniških prog, cest, stanovanjskih in drugih zgradb dokazuje, kaj so sposobni ustvariti resnično svobodni narodi pod vodstvom takega voditelja, kakršen je predsednik Tito. V Jugoslaviji kratko malo skoraj ni kraja, kjer po osvoboditvi ne bi gradili. Pod njegovim vodstvom delavci naše dežele zdaj s pomočjo delavskih svetov sami upravljajo tovarne, rudnike in druga podjetja ter sebi in vsemu ljudstvu gradijo srečnejšo bodočnost.

Skoraj tisoč let Slovenci nismo imeli lastne države. Sedaj se pod vodstvom predsednika Tita v okviru zvezne republike Jugoslavije in v bratski zvezi z vsemi narodi Jugoslavije lepo razvija in napreduje tudi naša draga ožja domovina — ljudska republika Slovenija.

Ob dvainšestdesetem rojstnem dnevu predsednika Tita se milijonom delovnih ljudi Jugoslavije pridružujejo tudi naši rojaki v tujini v vroči želji, da bi nam ostal še dolgo zdrav in krepak na srečo in ponos naših narodov ter vsega naprednega in miloljubnega človeštva.

OTROCI PADLIH

V vsej Jugoslaviji je 140.000 otrok, ki so v drugi svetovni vojni izgubili svoje roditelje — enega ali celo oba. V Sloveniji jih je 12.000. Od teh je 7000 takih, katerih starši so padli v neposredni borbi s fašisti. Drugim pa so starši pomrli v internaciji ali pa so kako drugače postali žrtve fašističnega terorja. Skrb za te otroke je prevzela nase vsa družba, država, s prav posebno skrbjo pa bdi nad vzgojo, šolanjem in zdravjem teh otrok Zveza borcev, organizacija, ki ima svoje člane v sleherni slovenski vasi, pa naj je še tako oddaljena in zakotna. V Zvezi borcev so namreč vključeni vsi tisti, ki so kakorkoli sodelovali v borbi proti fašistom — ti pa so bili povsod, v vsaki vasi, podjetju, tovarni.

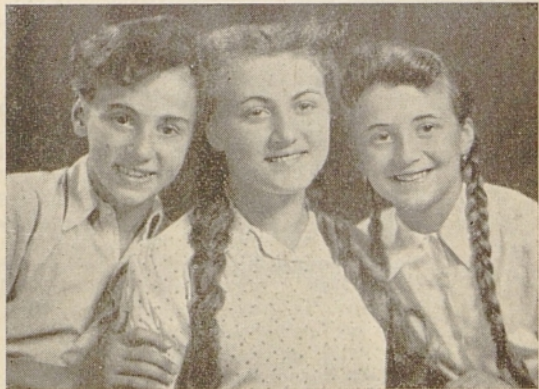
Najprej je bilo treba sploh najti vse te otroke, kar v povojni zmedi ni bilo lahko. Mnogim otrokom so padli starši v dobi, ko so bili še premajhni, da bi si lahko zapomnili kake podatke o sebi ali družini. Marsikje so bile družine preseljene, otroci pa ločeni od staršev in so se po končani vojni znašli v tujem kraju, daleč proč od doma. Marsikateri otrok ni imel nobenih sorodnikov in je še vedno pričakoval, da se starši vrnejo, marsikatera mati pa tudi sama ni vedela, ali njen mož še živi in kje je, če je živ oziroma kje in kdaj je padel, če je med mrtvimi. Toda ne glede na to je takoj po vojni ljudska oblast in vsa skupnost začela skrbeti za te otroke.

Predvsem je bilo treba misliti na šolanje teh otrok, kajti ti otroci so ostali marsikje brez najnujnejše izobrazbe, morda samo z enim ali dvema razredoma osnovne šole, kar se je dogajalo zlasti na Primorskem in Štajerskem, kjer so bile italijanske in nemške šole in jih otroci niso obiskovali. Otrokom je bilo treba zagotoviti poklic, zaposlitev, kajti leta tečejo in mnogo jih je, ki so danes stari nad 15 let, pa nimajo vseh šol, ki so potrebne za poklic. Za take otroke je Zveza borcev s pomočjo ljudske oblasti organizirala **dopolnilne šole**, n. pr. v Kranju, na Črnem vrhu, Rakeku, v Kočevju, Podsmreki. S to dopolnilno šolo se potem otrok lahko vključi v poklic, Zveza borcev pa skrbi za to, da imajo otroci padlih prednost pri sprejemanju na vajeniška mesta v podjetjih, tovarnah in obrtniških delavnicah.

Da bi se omogočilo šolanje otrokom padlih borcev tudi na gimnazijah in višjih šolah, je Izvršni svet FLRJ lani sprejel tole uredbo: »Otrokom padlih borcev iz narodnoosvobodilne vojne in otrokom, ki so žrtve fašističnega nasilja oziroma katerih redniki so padli, umrli, so pogrešani ali so trajno nezmožni za pridobivanje kot žrtve fašističnega nasilja, se **dodelijo štipendije, ki so lahko tudi večje od stalnega otroškega dodatka ...**, dokler se redno šolajo ali učijo kot vajenci, in sicer ne glede na premoženjsko stanje družine, kateri pripada otrok.«

Pri Centralnem odboru Zveze borcev v Beogradu so osnovali sklad za šolanje otrok padlih borcev (iz sredstev Državne loterije). Sredstva za šolanje pa dajejo tudi okrajni ljudski odbori, Zveza borcev Slovenije in podjetja. Delavci »Tiskanine« v Kranju so iz presežka sklada plač dali za šolanje en milijon! Taka je zavednost naših delavcev. Tako je lani prejelo 1345 otrok štipendije v skupnem znesku okrog 25 milijonov dinarjev. Mnogi od teh otrok dobivajo tudi redni mesečni otroški dodatek.

Toda samo šolanje ni dovolj. Treba je otroke tudi obuati in obleči. Lani so se posebno izkazala razna podjetja in ustanove, ki so za obleko in obutev dala 5 milijonov dinarjev. Zveza vojaških vojnih invalidov je dala 4 milijone, Zveza borcev pa 6 milijonov. Tako je vsa skupnost pripomogla k temu, da so se otroci, ki so se vpisali v razne šole in začeli delati kot vajenci v podjetjih, za silo obuli in oblekli. Seveda

Sirote Alfonza Sarha, kmeta iz Lobnice pri Rušah, partizanskega borca, imenovanega Pohorski car, ki je ob uničenju Pohorskega bataljona junaško padel s svojimi tremi malimi sinovi — Lojzkom, Pepčkom in Ivanom

so prejeli to pomoč samo najpotrebnejši. Ob raznih obletnicah iz dni naše vstaje, zlasti pa ob novoletnem prazniku skoraj ni kraja, kjer se ne bi naše ljudstvo spomnilo otrok padlih borcev ter jih razveselilo z darili in s prireditvami. Otrokom je na teh prireditvah najljubše to, da jih obiščejo stari partizani ter jim pripovedujejo svoje spomine iz časov slavne borbe.

Skrb za zdravje teh otrok je napolnila Zvezo borcev, da je v poletnih mesecih organizirala zanje letovanja. Denarna sredstva je dala Zveza sama, pa tudi sveti za socialno skrbstvo so dali lepe prispevke. Otroci so letovali od junija do avgusta, vsaka izmena je trajala 14 dni. Nekateri otroci pa so ostali tudi mesec dni. Letovalo je 2500 otrok (brezplačno). Letovali so v Cerknem na Primorskem, v Grižah pri Celju, v Gornji Savinjski dolini, na Dolenj-

Vojne sirote iz Maribora in okolice na počitnicah v Grižah pri Celju

skem, v ptujskem, krškem, trboveljskem, ljutomerskem okraju in drugod.

Namen teh letovanj ni bil samo razvedriti otroke. Otroci so bili na letovanju tudi zdravniško pregledani (z rentgenom). Tako je dobila Zveza borcev pregled nad zdravstvenim stanjem partizanskih sirot. Tistim, ki so bolehalj na težjih obolenjih, je oskrbela zdravljenje. Na letovanjih so se otroci spoznali med seboj, igrali in zabavali so se na pretek. Obiskovali so lepe kraje, zlasti tiste, ki so znameniti iz časov narodnoosvobodilne vojne. Seveda so jih obiskovali stari partizani, med njimi tudi narodni heroji, ter jim pripovedovali svoje spomine, česar si ti otroci prav posebno želijo, ker si v junaških zgodbah predstavljajo svoje pokojne starše. Obiskali so jih tudi potujoči kinematografi. Marsikdo je tedaj prvič videl film. Najbolj jim je bil seveda všeč tako priljubljeni Kekec.

Ta čas so člani Zveze borcev izkoristili tudi za to, da so se z otroki pomenili o njihovih bodočih poklicih, kaj si želijo v življenju delati in podobno, kajti marsikateri otrok sploh ni vedel za pisano vrsto poklicev, v katere bi se lahko vključil. Zlasti velja to za dekleta, ki po vaseh skoraj ne vedo za drug poklic kakor poklic šivilje.

Ne tajimo, da je kljub vsemu prizadevanju našega ljudstva še marsikateri partizanski otrok nepreskrbljen. Toda naša oblast se trudi, da bi njena skrb zajela prav vse otroke padlih borcev in da bi budno spremljala njihov razvoj vse dotlej, dokler ne bo zadnji otrok mrtvega partizana stopil na samostojno življenjsko pot.

Tržačani morajo na tuje

27. aprila je z veliko prekoceansko ladjo »Toscana« odpotovala v Avstralijo druga skupina, v kateri je bilo 750 Tržačanov. Sredi maja je tej skupini sledila tretja, tako da je v manj ko dveh mesecih nad dva tisoč ljudi zapustilo svoje rodno mesto zaradi težkega gospodarskega položaja. Med izseljenci so številne obubožane slovenske družine iz Trsta in okolice. In kaj je temu vzrok? Po poluradnih podatkih, ki jih objavlja »Primorski dnevnik«, se je v zadnjih devetih letih iz Italije preselilo v Trst 38.369 ljudi, v Italijo pa se je izselilo samo 21.504 Italijanov. To pomeni, da se je v tem razdobju povečalo število italijanskih prišlekov v Trstu za okrog 17.000 ljudi.

Vsi ti prišleki, katerih glavna naloga je, da spremenijo narodnostni sestav cone A, imajo seveda prednost tudi pri zaposlitvi. Tako so zaradi njih mnogi stari Tržačani ostali brez dela in kruha ter morajo sedaj za kruhom v tujino.

Praznik na Muljavi

Ob 110-letnici rojstva Josipa Jurčiča so odprli v nedeljo, 9. maja v pisateljevi rojstni hiši na Muljavi muzej, na hiši pa so poleg stare odkrili še novo spominsko ploščo. Proslave na Muljavi so se razen nekaj tisoč domačinov in šolske mladine udeležili tudi naši politični in kulturni delavci.

Kmalu po 9. uri dopoldne so začele po cesti iz Stične proti Muljavi prihajati velike skupine ljudi. Največ je bilo šolske mladine, ki je prišla do Stične kar s posebnim vlakom. Večina je nosila v gumbnicah lične značke z Jurčičevo podobo, spominski znak, ki ga je izdal Pripravljalni odbor za proslavo 110-letnice pisateljevega rojstva. Skromna pisateljeva rojstna hiša je bila vsa v mlajih, zastavah, cvetju in zelenju.

Najprej je spregovoril univ. prof. dr. Anton Slodnjak, ki je prikazal Jurčiča kot pisatelja, urednika in javnega delavca; predvsem pa še kot človeka, navdušenega za vse lepo in dobro, človeka, ki je vse svoje življenje žrtvoval za delo, saj je umrl star komaj 37 let.

Potem ko so združeni mladinski zbori zapeli pred pisateljevo rojstno hišo tri pesmi, je spregovoril predsednik Pripravljalnega odbora dr. Anton Melik, ki je dejal, da je proslava nadaljevanje proslave 100-letnice rojstva, ki jo je izvedla Osvobodilna fronta leta 1944 med narodnoosvobodilno vojno in ko je tudi vzdala spominsko ploščo, ki pa so jo domači izdajalci poškodovali. Zdaj je vzdana nova plošča. Na kratko je dr. Melik opisal tudi položaj Dolenjske v preteklosti, ko so se na njenem ozemlju križale mnoge evropske poti. Zato se ne smemo čuditi, če nam je prav Dolenjska dala nekaj največjih duhov: Trubarja, Levstika, Stritarja, Jurčiča in druge. Dr. Melik je nato predal novo odprti muzej v varstvo domačinom, ki so obljubili, da ga bodo vestno čuvali in varovali.

Po slovesnosti so si navzoči ogledali muzej in se vpisali v spominsko knjigo. V muzeju, ki obsega dva prostora, to je »hišo« in izbo, je razstavljenih poleg predmetov, ki jih je v svojem življenju uporabljal Jurčič, tudi več do-

Jurčičev rojstni dom

kumentov, ki govorijo o pisatelju, njegovem delu in življenju. Prav zanimiva je bila tudi razstava Jurčičevih del v osnovni šoli na Muljavi, ki jo je na dan slovesnosti obiskalo zelo veliko ljudi.

Popoldne se je, po koncertu godbe Ljudske milice iz Ljubljane, na prostem začel nastop gimnazijskih zborov okraja Ljubljana okolica. Mladi pevci so za svoje pesmi želi toplo priznanje poslušalcev. Še prav posebno so se odlikovali zbori iz Stične, Domžal, Borovnice, Litije in Kamnika.

Zdaj je tudi Jurčičeva rojstna hiša, tako kot Prešernova na Vrbi, urejena in opremljena kot muzej. In vi, dragi rojaki, ki vas bo še privedla pot v rojstno domovino, boste obe prav gotovo radi in z veseljem obiskali. Saj sta to domova dveh naših duhovnih velikanov, ki sta s svojim delom ponesla slovensko ime daleč po kulturnem svetu.

P.

Predsednik pripravljalnega odbora dr. Anton Melik govori na proslavi

S pesmijo je šolska mladina počastila pisateljev spomin

LANIŠARJEV DED IN JARA GOSPODA

To zgodbo sem slišal pred tridesetimi leti v Gorenji vasi v Poljanski dolini.

Takole pred osemdesetimi leti in tudi še pozneje je posebno podeželska gospoda zelo rada brila norce iz kmeta. V svoji nadutosti in domišljavosti si je celo izmislila celo vrsto zgodbic, ki naj bi dokazale njeno intelektualno in duhovno premoč nad kmečkim ljudstvom.

Pri tem pa je nemalokrat naletela na prebrisane kmečke možakarje, pri katerih se je njena domišljavost in oholost pošteno osmodila.

Nekaj posebnega se je pripetilo tudi trem gospodom te vrste, ki so se spoprijeli z dedom Lanišarjem.

Notar Gatej, sodnik Kos in advokat Pihler so se odločili za »veliko turo« na Blegaš. Vsi trije so bili stari že nad štiri-deset let, njihovi rejeni trebuščki pa so pričali, da se jim ne godi ravno slabo. Samo po sebi se razume, da so se za »težki vzpon« na Blegaš tudi temeljito pripravili, posebno kar se tiče jedače in pijače. Potrebovali so nosača. Advokat Gatej je za to naprosil deda Lanišarja in mu za plačilo obljubil cel goldinar.

Goldinar! To je takrat pomenilo že celo premoženje, posebno pa še za revnega kmetiča pod Blegašem, kakršen je bil ded Lanišar. Seveda ni mnogo premišljeval, temveč takoj sprejel ponudbo, da se »škric« ne bi premislil. Take priložnosti ni bilo vsak dan.

No, in tako so nekega prelepega poletnega jutra gospodje obložili deda s težkim nahrbtnikom in mu izročili v varstvo še svoje površnike. Tako obremenjen je sopihal v klanec, debeli gospodje pa so se znojili za njim in sopihali še bolj kot utrjeni ded, ki ga je težil poln nahrbtnik.

... izbuljili so oči v vodo, da bi zagledali tisto živalco, ki je nikjer ni bilo...

Od časa do časa so se gospodje ustavili in da bi svoje preljubo zdravje zavarovali pred prehladom, so se krepčali z velikimi požirki brinovca.

Postajali so židane volje. Da bi jim čas še hitreje minil, so začeli pestiti deda s težavnimi zamotanimi vprašanji. Lanišar se je potil, premišljeval in tuhtal. Če se mu je odgovor posrečil, je imel nekaj časa mir, če ne, so se gospodje krohotali na vse grlo. V takih trenutkih je deda tresla huda jeza, najraje bi zagnal nahrbtnik v njihove glave in jo ucvril po hosti. Toda vselej se je spomnil na goldinar, že je videl, kako se mu srebri v roki, pa je raje potrpel.

Tako so prišli na Blegaš.

Gospodje so posedli po preperelem tramovju požgane bajte, v katero je bila udarila strela, in se lotili jedi in pijače. Notar je vzel iz žepa srebrn goldinar in ga zakotalil po tleh. Lanišar je nejevoljen planil za njim v strahu, da se ne bi zatrkljal predaleč po strmini ali pa izgubil v travi. »Lahko bi mi ga dali v roke,« je dejal, »pošteno sem ga zaslužil.«

»Nikar se ne jezite preveč, Matija,« je rekel smeje se notar, »raje potegnite malo iz tele čutarice.«

To pa to — si je mislil ded in napravil požirek, ki ga kar ni hotelo biti konca. Advokat se je že kesal, da mu je ponudil pijačo, češ sedaj mi bo pa ta dedec vso pijačo požrl. Prevzemala ga je maščevalnost in ko je ded končno le odstavil čutarico, potegnil iz žepa skromno malico in pričel jesti, je začel pripovedovati svojima kolegoma norčavo zgodbo o neki kmečki pravdi. Trebušasti notar si je brisal plešo in se krohotal, da so mu solze tekle po višnjevo rdečkastih licih: »Da, da, tile naši kmetiči so pa že tako neumni...«

Ded je poslušal in mislil z bridkostjo v srcu: Takole delajo z nami. Najprej zva-bijo človeka, da se prične pravdati, potem pa ga ociganijo in navsezadnje se še norčujejo iz njega... Kmalu pa je njegovo zanimanje pritegnila neka druga stvar. Ded Lanišar se je zamislil...

Nedaleč od njega je ležala precejšnja skala, podobna veliki skledi.

Priroda se je bila poigrala z njo. Nekoč je bila ravna, toda voda, mraz, sonce in veter so jo bili izdolbili. Pred davnimi leti so se vanjo vsesale prve kaplje dežja, mraz

je razširil komaj vidne razpoke, sonce jih je sušilo in drobilo, veter pa je raznesel droben prah na vse strani. Z vsakim dežjem se je vdolbina poglobljala in širila, vedno več prostora za vodo, ki ni mogla odteči, je bilo v njej.

Zdaj je bila kamnita skleda polna vode, kajti ponoči je rahlo deževalo.

Ded se je počasi dvignil, odšel k skali, pokleknil na tla in se zagledal v vodo. Dolgo je zrl vanjo, ne da bi se premaknil.

Gospodje so postali pozorni: kaj vidi potrkan kmetič v tej vodi, da tako zija vanjo?

»Kaj vidite v tej vodi, Matija?« je ravedno vprašal notar.

»Gospodje,« pravi ded Lanišar in se dvigne, »vem, da ste hudo učeni, ne verjamem pa, da bi vedeli, kako se imenuje živalca, ki plava v tej vodi.«

Vsi trije so skočili pokonci in pritekli k skali. Ker stoje niso videli ničesar, so pokleknil in izbuljili oči v vodo, da bi zagledali tisto živalco, ki je nikjer ni bilo. Ded pa se je maglo pripognil in na mestu, kjer je bilo med debelušnimi gosposkimi buticami največ prostora, s plosko roko z vso silo udaril po vodi, da je gospodi pljusnila v obraz.

Skočili so pokonci in njihovi grozeči pogledi so pričali, da bi ga najraje premlatili.

Toda ded Lanišar jih ni čakal. Skočil je vstran in presenečenim gospodom, ki še vedno niso prišli do sape, mirno dejal:

»Kmetje smo zares preprosti ljudje, neumni pa nismo — vsaj ne toliko, da ne bi mogli tri učene gospode vselej, kadar se nam zljubi, potegniti za nos.«

Potem se je hitro spustil v dolino.

Tomo Brejc

II. LJUBLJANSKI FESTIVAL

Slovenska gledališka, glasbena in upodabljajoča umetnost je doslej dosegla že lepe uspehe. Te uspehe bo odslej manifestirala na vsakoletnem kulturnem festivalu, ki bo prirejen v Ljubljani, srcu slovenskih mest.

Letošnji II. ljubljanski festival, ki bo od 30. junija do 14. julija, po svojem obsegu in kvaliteti ne bo imel samo lokalni značaj kot lani. Saj bodo več kot polovico letošnjega umetnostnega programa izvajali umetniki iz drugih republik Jugoslavije.

Ljubljanska Opera bo nastopila z opero ruskega skladatelja Musorgskega »Boris Godunov«, s Hrističevim odličnim baletom »Ohridska legenda« in z Gounodovim »Faustom«. Razen tega bodo peli najboljši ljubljanski solisti na posebnem večeru opernih arij. Zagrebška Opera bo nastopila na ljubljanskem festivalu z najboljšo Verdijevo opero »Othello« in z Gotovčevno opero »Morana«, ki vsebuje značilne elemente hrv. narodnega plesa in melodiozne hrvatske ljudske glasbe. Ljubljanska Opera bo nastopila 30. junija, 1. in 13. julija, zagrebška 4. in 5. julija, zagrebški državni simfonični or-

kester 14. julija, »Tanec« iz Skoplja, makedonska plesna skupina, ki si je pridobila svetovno slavo na svojih nastopih v inozemstvu, pa bo 10. julija pokazala vrsto najlepših makedonskih in drugih jugoslovanških narodnih plesov.

Razen tega nas bodo navdušili s svojim petjem najboljši slovenski in jugoslovanski pevci na dveh večerih opernih arij.

Slišali bomo A. Dermoto in J. Gostiča, ki sta prišla z Dunaja, Valerijo Heybalovo, Vilmo Bukovčevno, Nado Vidmarjevo, Nado Putarjevo, M. Radev, T. Neraliča in V. Ruždjaka iz Zagreba, sodelovala bosta tudi ljubljanski basist F. Lupša in basist beograjske opere Čangalović. Seveda bo zapel tudi naš slavni oktet, ki je dosegel lepe uspehe na turneji po inozemstvu.

Pozdravi iz rojstne domovine

STARI TRG PRI RAKEKU

Občinski odbor Loška dolina pošilja bratske pozdrave vsem dragim rojakom, ki žive v Ameriki in Franciji.

Debevc Rozka pozdravlja:

družino KNIFIC, teto Ano ZALAR, strica Leona SKAPINA in družino ZNIDARŠIČ, vse v CLEVELANDU.

TRBOVLJE

Družina Taušova, Trbovlje 78 pozdravlja:

Valerijo SUHADOLČAN por. PIERS v PARIZU in njeno mamo LUISE SUHADOLČAN v LIEVINU ter družine SKUFCA, GORJUP, KOTAR in ZUPEVC v MERLEBACHU.

MOŠNJE pri RADOVLJICI

Mertel Cilka iz Mošenj pozdravlja:

Jennie DAGARIN, CLEVELAND in Jelko VOVK MARKOVICH, ONEONTA, NEW YORK.

Železarna na Jesenicah

Na počitnicah je veselo

Viničarji danes končno na svojem

Domače novice

ŠTIRI MILIJONE DINARJEV ZA LETNE DOPUSTE JESENIŠKIH ŽELEZARJEV

Jeseniška železarna ima dva počitniška doma za svoje delavce, enega v Crikvenici, drugega pa na Možaklji. Da bi tudi letos delavci v čim večjem številu lahko letovali v teh svojih domovih, je upravni odbor tovarne sklenil, da bodo dali obema domoma 4 milijone dotacij, tako da bodo delavci plačali v sezoni namesto 520 dinarjev le 200 dinarjev dnevno, izven sezone pa po 150 dinarjev dnevno. Štiri milijone bodo odšteli od 31.604.745 dinarjev presežka plačnega sklada, drugo pa so razdelili delavcem za 1. maj.

V. MEDNARODNA RAZSTAVA FOTOGRAFIJ V LJUBLJANI

Konec aprila je bila v Ljubljani peta mednarodna fotografska razstava, ki jo je organizirala Foto-kino-amaterska zveza Slovenije. Razstave se je udeležilo 583 razstavljalcev iz 35 držav, ki so poslali 2161 del. Izmed teh je stroga žirija izbrala le 370 najboljših. Razstavljene so bile tudi barvne fotografije in diapozitivi, ki so bili predvajani v posebnem prostoru. Za najboljša dela je bilo podeljenih 38 medalj in diplom. Izmed domačih fotografskih mojstrov-umetnikov sta v hudi konkurenci zmagala dr. Ivo Frelih, ki je prejel diplomu, in Marjan Pfeifer, ki je bil nagrajen z bronasto medaljo. Nekaj fotografij Marjana Pfeiferja objavljamo tudi v »Rodni grudi«.

VINIČARJI SO ZMAGALI

Desetletja in desetletja so bile delež viničarjev samo potne srage — trdo garanje iz jutra v pozne noči — in tako vsak dan iz mladosti v onemglo starost, ko jim je bila nagrada za življenjsko trdo delo pot občinskega reveža, ki je moral od hiše do hiše za skorjico kruha. Iz viničarskih srag je zorelo grozdje za bogate gospodarje — otroci viničarjev pa so morali verjeti v grdo pravljico, da so v goricah hude kače. Tako je bilo včasih. Danes pa so viničarji dobili svoj zakon, ki jim je dal pravice kakor drugim ljudem. O, kako težko je bilo gospodarjem dopovedati, da so tako dolgo prezirani in izkoriščani viničarji prav toliko vredni vseh človeških pravic do življenja kakor oni sami! Najprej so grozili, ko jim to ni nič pomagalo, so postali medeni. Obljubljali so jim boljše plačilo, vozili kruh in meso, sklicevali so se na botrino, na tisoče obljub so jim natrosili kakor sladkih rozin. Kaj vse so počeli, da bi viničarje pregovorili in ustrašovali! Celu pred sodišče so jih gonili in še tam razsajali. Toda tudi temu zadnjemu pritisku so se uprli viničarji, ki si danes ne dajo več kratiti svojih človeških pravic.

V Cirkulanah v Halozah so nedavno imeli veliko slovesnost. Nad 100 bivših viničarjev se je zbralo, da si izvolijo svoj prvi sindikalni odbor, da ustanovijo podružnico sindikata poljedelskih delavcev. Novoustanovljeno vinogradniško posestvo v Cirkulanah lepo napreduje. Kmalu bodo prekopani vsi vinogradi in vsi sadovnjaki poškopljani. V aprilu so dobili za svoje delo prve deleže. Posebno pridni so dobili tudi po tri

tisočake. Toliko denarja mnogi izmed njih prej niso prejeli od svojega gospodarja tudi v več letih ne. Pred prvim majem pa so prejeli že redna izplačila svojega zaslužka. Tako so letos tudi haloški viničarji praznovali delavski praznik 1. maj tako kot še nikoli. Spoznali so, da je borba za njihove pravice zmagovito zaključena in bodo odslej kot svobodni proizvajalci sami odločali o svoji usodi.

IZ ŠEMPASA

Pri Ogrinovich v Šempasu so rojenice obiskale družino Mirka Oberdanka in mu prinesle krepkega sinčka, Ivančka. Srečni starši imajo v Argentini strica Ivana, ki je lastnik hotela »Llaur-Llaur«, ter teti Pepco in Ivanko, ki sta tudi hotelirki v Argentini.

16. aprila je po daljši bolezni umrla 78-letna Margerita Lojk — Jankova iz Šempasa. Za njo žalujejo v Argentini sinovi Franc, Lojze in Ladko ter hčerka Angela, poročena Faganel, v Italiji pa hčerka Karolina.

NAD 500 VRST VINA NA I. JUGOSLOVANSKI VINSKI RAZSTAVI V LJUBLJANI

Vinogradništvo spada v Sloveniji med najstarejše kmetijske stroke, saj sega celo daleč nazaj v rimsko dobo. Velik del Slovenije na severovzhodu in jugu je izredno primeren za gojitev vinske trte. Vrednost letnega pridelka, ki ga daje vinska trta v Sloveniji, znaša dve milijardi.

Od 24. aprila do 2. maja letos je bila v Ljubljani prva jugoslovanska vinska razstava, na kateri je bilo razstavljenih več ko 500 vrst vinske kapljice iz slovenskih, srbskih, makedonskih in hrvatskih vinogradov. Največji izvoznik vina v Jugoslaviji je Slovenija, ki izvozi po količini 55 odstotkov vina, po vrednosti pa celo 50 odstotkov vina v vsej državi. Lani je samo podjetje »Slovenija vino« izvozilo 266 vagonov vina, letos pa je bil že v prvem polletju izvoz znatno večji. V prvih treh mesecih lani je to podjetje prodalo za 26,6 milijonov din vina, letos pa že doslej za 50,9 milijonov dinarjev.

OBMEJNA VAS GOLO BRDO JE DOBILA NOVO ŠOLO

Na skrajnem robu Kožbanskega kota v Goriških Brdih ob reki Idrijci leži zadnja obmejna vas Golo brdo. Krivična meja je to vasico odrezala od matične šole Dolenje, ki je ostala onkraj belih mejnikov v Italiji. Zato so morali otroci iz te vasi hoditi v šolo več kot eno uro daleč v Kožbano, po slabih poteh, ker niso imeli ceste. To pa ni dolgo trajalo. Lani so začeli preurejati v novo šolo kmečko hišo na Golem brdu. K temu je največ prispeval goriški okrajni ljudski odbor, ki je dal 800 tisočakov, pol milijona je prispevala občina Dobrovo, četrt milijona pa organizacija Socialistične zveze.

Zidarji so v poslopju porušili vse notranje stene, tako da so ostale le zunanje in streha, ki so jo tudi temeljito popravili. Zgradili so lepo moderno učilnico in stanovanje za šolskega upravitelja. Delo so zaključili konec aprila in letošnji prvi maj je bil za obmejno vasico Golo brdo dvojni praznik, ker so tedaj slovesno odprli novo šolo, ki je velikega pomena za vso občino.

OKROG 5000 VOJNIH SIROT BO ŠLO NA LETOVANJE

Okrajni odbori Zveze borcev so letos organizirali počitniške kolonije za okrog 5000 vojnih sirot. Letovanja bodo urejena tako, da bodo šli otroci, ki žive v niže ležečih krajih, na letovanja v više ležeče kraje in obratno. Iz Trbovelj bo 50 sirot odpotovalo na letovanje v Avstrijo, nadaljnjih 400 sirot pa bo letovalo na Gorenjskem v Poljanah nad Škofjo Loko in v Trebiji. Med drugim bodo letovali otroci tudi v znanih letoviških krajih, kakor v Dolenjskih Toplicah, v Šmarjeških Toplicah, Rimskih Toplicah itd. Pa tudi na morju bodo letovali, saj je Zveza borcev z Reke pripravila za sirote 150 ležišč v krajih ob zgoznanem Jadranu.

AVSTRIJSKI OTROCI BODO LETOVALI V JUGOSLAVIJI

Po pogodbi, sklenjeni med Svetom za ljudsko zdravstvo LR Slovenije in zastopniki socialistične organizacije »Kinderfreunde« iz Gradca in Celovca, bo letos v juliju in avgustu 1000 avstrijskih otrok letovalo v mladinskih počitniških domovih v Crikvenici, Malinski, Kaštel Lukšiču, Savudriji in Banjolah pri Pulju. V zameno pa bo 1000 slovenskih otrok letovalo v planinskih letoviških Avstrije.

*

ANGLEŠKI NOGOMETAŠI PRVIČ V JUGOSLAVIJI

Jugoslovanski nogometaši so se skrbno pripravljali na srečanje z Angleži, ki je bilo 16. maja v Ljubljani in Beogradu. Plod teh marljivih priprav sta bili dve veličastni zmagi: v Beogradu z rezultatom 1:0, v Ljubljani pa z 2:1. Angleži so očetje nogometa, na Kontinentu jim pravijo tudi profesorji nogometne igre. Toda v Jugoslaviji jim kljub njihovi sijajni tehniki in virtuoznosti v obvladanju žoge ni šlo. V Jugoslaviji so bili Angleži učenci, naši pa učitelji.

Enajst mladih fantov v Ljubljani in enajst v Beogradu je s silno voljo do zmage povsem pregazilo obe angleški moštvi in poneslo slavo jugoslovanskega nogometa po vsem svetu. Ljubljana je ob tej priložnosti prvič videla meddržavno tekmo. Pravijo, da Ljubljancani niso kdo ve kako navdušeni za nogomet, a kdor je videl tekmo z Angleži, je bil priča navdušenemu navijanju gledalcev, ki se jih je zbralo na ljubljanskem stadionu nad 25.000.

Angleži so odlični nogometaši, vendar doslej Jugoslovani z njimi še niso izgubili tekme. Pred 15 leti so v Beogradu Angleži izgubili z 2:1, po osvoboditvi so naši igrali v Londonu neodločeno 2:2, na olimpijskih igrah so premagali Jugoslovani angleško amatersko reprezentanco s 5:1 in sedaj je jugoslovanska nogometna kronika za beležila še dve zmagi.

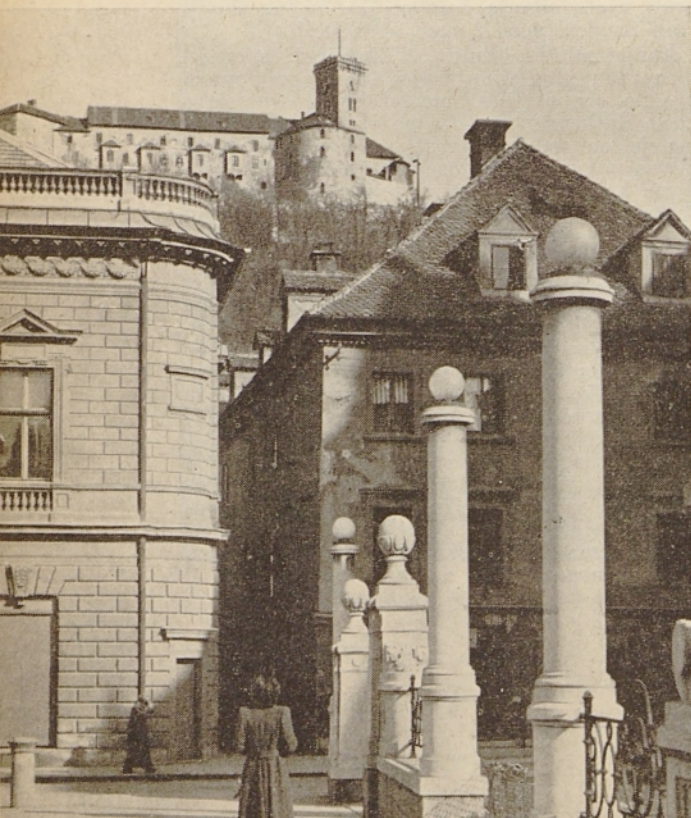
Za Slovence je važno tudi to, da je prvič po osvoboditvi nastopil v državni reprezentanci Slovenec Ivo Toplak, ki je mlad in nadarjen nogometaš. Ljubljancani so na tekmi z Angleži navdušeno spremljali njegovo igro, saj je bil eden najboljših nogometašev na igrišču.

Jože Dekleva

Ljubljana

Večja in lepša mesta so na svetu — ali vendar ni ti enakega pod nebom! Pozdravljena, ti kraljica veselja, ti mati vseh sladkosti, ti botrea prešernih ur!

(Ivan Cankar)

Ljubljana — središče republike Slovenije se je v teh nekaj letih po vojni zelo razvila. Kaj lahko bi zamenjali staro ime »bela Ljubljana« z »novo Ljubljano«. Naši izseljenci, ki so se po dolgih letih odsotnosti vrnili, niso mogli verjeti, da je bilo vse to zgrajeno v teh letih. Ljubljana je kot glavno mesto Slovenije doživela mogočen napredek na političnem, gospodarskem in kulturnem področju. »Titovi zavodi Lito stroj« so premaknili njeno razvojno težišče v industrijsko smer. Tudi načrti za nova dela v prihodnosti so bogati.

Danes vstaja Ljubljana pred nami v novi podobi. Padel je Figovec. In ko se je pojavila pred nami na njegovem mestu lepo urejena ploščad, je bilo kot bi trenil konec sentimentalnih tožba in pomislekov. Stari Figovec pa je dobil naslednika v novem, moderno urejenem gostišču. Padla je tesna, vijugasta Kolodvorska ulica. Pogled se sedaj na široko zazre k železniški postaji. Marsikaj bo še treba podreti, če hočemo preoblikovati Ljubljano v novo, lepo mesto.

Toda vrnimo se v današnjo Ljubljano. Po Titovi cesti, ki je bila razširjena in tlakovana do Ježice, že vozi trolejbus, ki bo kot kaže izpodrinil tramvaj. Ob glavnih prometnih žilah so zgrajene moderne bencinske črpalke. Eden izmed pogojev za razvoj Ljubljane je krepitev industrije. Lani se je močno povečala proizvodnja v ljubljanskih tovarnah. Industrija optičnih in steklopihaških izdelkov se je že tako razvila, da bo potrebno ustanoviti dve tovarni: prvo za optične in drugo za steklopihaške izdelke. Letos so izdelali 50 ton takih izdelkov. V tovarni »Rog«, ki je bila ustanovljena pred tremi leti, izdeluje kolesa že 288 ljudi. Povečujejo tudi Kartonažno tovarno in tovarno »Karozerija«, ki bo čez dve leti izdelala že 200 karoserij na leto. V novi tovarni »Tela«, kjer izdelujejo najrazličnejše električne aparate, bodo tudi povečali proizvodnjo. Leta 1951 je bilo ustanovljeno novo podjetje »Telekomunikacije«, ki izdela vsako leto 10.000 radijskih aparatov. Ko pa bo tovarna popolnoma dograjena, bodo izdelali 50.000 aparatov.

Najtežja naloga, ki čaka Ljubljano, je gradnja stanovanj. Dasi je bilo zgrajenih 2800 novih stanovanj, jih je še vedno premalo. Mestni ljudski odbor bo posvetil letos vso pozornost tej nalogi, ki ne trpi odlaganja.

Robbov vodnjak pred Rotovžem, ena najlepših umetnin stare Ljubljane

Pogled s Trga revolucije proti Gradu

Za gradbena dela in razsvetljavo mestnih cest in ulic je bilo porabljenih več kot pol milijona dinarjev. V triletnem programu je predvideno, da bodo tlakovali in asfaltirali še 50 km ulic. Potem bodo urejene vse glavne ceste in ulice na področju Ljubljane.

Ob Titovi cesti raste mogočna Gradisova palača, ki bo poleg nebotičnika največji stanovanjski objekt v Ljubljani. Tudi podjetje »Tehnika« gradi blok s 25 stanovanji, za Bežigradom pa je zgradil »Gradis« štiri velike stanovanjske bloke s 56 stanovanji.

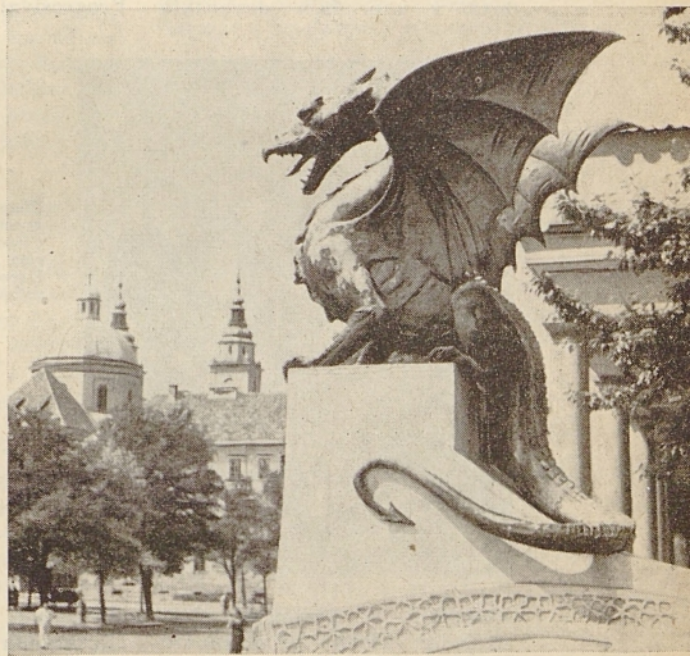
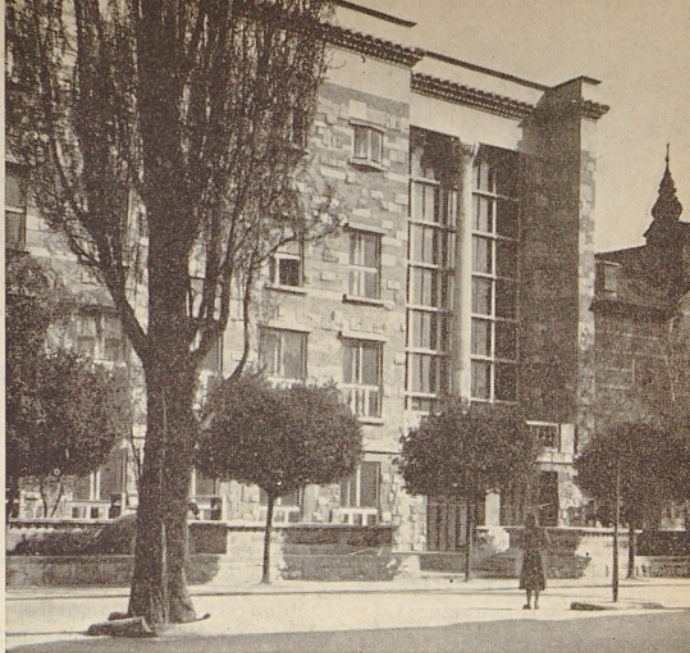
Z univerzitetno četrtjo v Ljubljani je dobila Slovenija po osvoboditvi vrsto visokih znanstvenih ustanov, od koder je že v prvih letih prišla marsikatera pridobitev za slovensko gospodarstvo. Slovenska akademija znanosti in umetnosti je bila ustanovljena sicer že pred vojno, toda vsi njeni inštituti so bili ustanovljeni in so začeli delati šele po osvoboditvi. Ti so: kemični, zgodovinski, fizikalni, narodopisni, geografski inštitut, inštitut za elektrogospodarstvo, za vodo-gradnje itd.

Tudi uspehi doseženi pri gradnjah telovadnih in športnih objektov na področju Ljubljane, niso majhni. Zgrajena sta bila dva nova doma Partizana, na Viču in v Zgornji Šiški. Mnogi domovi so bili obnovljeni. Največji športni objekt pa so zgradili železničarji.

Po osvoboditvi je bilo ustanovljenih za dijake 10 dijaških domov, v katerih se oskrbuje okoli 2400 gojencev, v 10 vajenskih domovih pa je okoli 1000 gojencev. V letošnjem letu je bilo razdeljeno med dijake 6 in pol milijona dinarjev podpor, medtem ko so bile subvencije za vzdrževanje in izpopolnitev inventarja še enkrat večje. Mestni ljudski odbor je prispeval okoli 40 milijonov za mladinske domove in precej velika sredstva tudi za postavitve vrtcev, ki jih je v Ljubljani 14.

Za počitnice Ljubljane je važna dograditev stalnega razstavnega prostora (velesejma) ob Vilharjevi in Titovi cesti. Ta načrt bo vključeval tudi vse naloge za pospešitev turizma. Predvsem bodo potrebni novi hoteli, uredili bodo tudi še nekaj obratov v domačem slogu, kjer bodo poskrbeli za prijetno zabavo ob domači pesmi. V načrtu imajo tudi ureditev gostinskih obratov na vseh izletnih točkah okoli Ljubljane, skratka vse, da bo Ljubljana postala lep in prijeten turističen kraj ob robu Alp.

*Ponos nove Ljubljane — univerzitetna knjižnica
Detajl z Zmajskega mostu.
Napoleonov spomenik na Noovem trgu
Fotografije M. Pfeifer*

Domovina

OB DVAJSETLETNICI PROGRESIVNIH SLOVENK AMERIKE

Organizacija naprednih ameriških Slovenk — Progressivne Slovenke Amerike — proslavlja letos 20-letnico svojega plodovitega delovanja. Na pobudo Mary Grill-Ivanush in Anne Grill se je zbralo 4. februarja 1954 v Lyndhurstu pri Clevelandu 15 naprednih Slovenk, dolgoletnih vodilnih delavk v naprednih slovenskih

vest, pospeševati družbeno življenje med članicami, pomagati vsem naprednim organizacijam ameriških Slovencev, nuditi članicam medsebojno pomoč itd. Pozneje se je tem nalogam pridružila tudi skrb za pomoč domovini.

Polagoma, zlasti pa po letu 1947 se je pričela organizacija Progressivnih Slovenk Amerike

starosti dalje. Organizacija je sklenila, da praznuje vsako leto prvo nedeljo v maju svoj »Progressivni dan«, ki bo vsakokrat v drugem kraju. V pomoč glavnemu odboru je bil ustanovljen tudi še poseben religijski odbor, t. j. odbor za zbiranje pomoči in dobrotelov. Zbor je sprejel šest resolucij raznim državnikom in ustanovam, med drugim je pozval tudi slovenske narodne domove, naj obnovijo svoje prosvetne odbore in s tem poživijo kulturno delo med ameriškimi Slovenci.

V odboru, ki je bil izvoljen na 5. konvenciji, je predsednica Cecilija Šubelj, tajnica pa Josephina Zakrajšek. Odbor ima skupno devet članic. Posebna odbora sta prosvetni in religijski odbor. Organizacijsko stran v »Enakopravnosti« ureja Mary Ivanush.

Progressivne Slovenke prirejajo tudi razstave, igre itd. Tako so uprizorile na primer Finžgarjevo »Razvalino življenja« (26. 5. 1940), »Mati« (ob proslavi desetletnice 26. nov. 1944), Kozakovo »Vido Grantovo« (26. febr. 1950) itd.

Progressivne Slovenke Amerike so zelo sodelovale tudi pri vseh pomožnih in podpornih akcijah ameriških Slovencev. Tako so se že l. 1941 pridružile Jugoslovanskemu pomožnemu odboru (JPO-SS), leta 1944 pa so pričele z veliko kampanjo zbiranja denarja, obleke, hrane itd. za otroke v zasedeni Sloveniji. Prav tako so sodelovale pri vseh akcijah, ki so jih organizirali SANS, JPO-SS, ZOJSA, Rdeči križ itd. Povsem samostojna je bila njihova akcija za nakup orglic za slepo mladino v Sloveniji. Najuspešnejša pa je bila knjižna akcija v Cd. 49-52, ko so zbirale knjige ter denarna sredstva za na-

Članice krožka 1 Progressivnih Slovenk iz Clevelanda. Sede: Marion Baschel, Mary Dacar, stoje pa: Prudičeva, Jerajeva in Brenčičeva

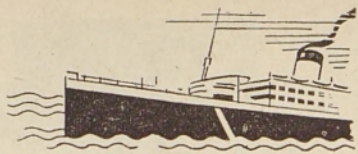
kulturnih in podpornih društvih, in sklenile so ustanoviti posebno organizacijo slovenskih izseljenk. Dale so ji ime Progressivne Slovenke Amerike ter so tako že s tem imenom poudarile svojo napredno miselnost (progressivne). Sestanka so se udeležili tudi nekateri znani clevelandski društveni delavci, kakor Vinko Coff, Joseph Durn, Erazem Gorshe in Vatro Grill. Izvoljen je bil tudi prvi odbor s predsednico Anno Grill na čelu.

Naloge organizacije so bile: gojiti napredno miselnost in samozavest med ameriškimi Slovenkami, utrjevati slovensko in jugoslovansko narodno za-

širiti tudi preko ožjih meja Clevelanda in danes obstoji že okrog 20 njenih krožkov po različnih naselbinah ameriških rojakov. Glasilo organizacije je dnevnik »Enakopravnost«, ki ji posveča poseben razdelek.

Zbori (konvencije) Progressivnih Slovenk so bili v letih 1939, 1942, 1945, 1948, redni peti pa je bil 19. in 20. maja 1951, kateremu je prisostvovala tudi zastopnica iz stare domovine, Zima Vrščaj. Na tem zboru je bilo 47 delegatki in glavnih odbornic, ki so zastopale 13 redno delujočih krožkov. Odobrena so bila tudi nova pravila, ki omogočajo članstvo mladinkam že od 14. leta (prej od 16. leta)

na tujih tleh

kup knjig, namenjenih učnim in znanstvenim ustanovam ter knjižnicam v Sloveniji. Progresivne Slovenke so naročile za te ustanove več ko 60 revij, ki so redno prihajale v domovino. Sredstva so zbirale, kakor koli so pač mogle. Tako so n. pr. ob zgoraj navedeni 5. redni konvenciji napravile poseben sejem, na katerem so članice prodajale krasna ročna dela, ki so jih same izdelale, in razno pecivo — prav tako darila članic — v korist gluhonemih otrok v Sloveniji.

»Progresivne Slovenke Amerike« je organizacija, ki dela čast našim izseljenim rojakom in domovini. Domovina je hvaležna rojakinjam za vse razumevanje in pomoč, ki so jo doslej nudile. Ob jubileju želita tako Slovenska izseljenska matica kakor tudi Rodna gruda našim naprednim rojakinjam v Ameriki, da bi njihova organizacija

živela, rasla in še naprej polno cvetela!

Cv. A. K.

PETDESETLETNICO SLOVENSKE
NARODNE PODPORNE JEDNOTE
(SNPJ)

v Chicagu bodo proslavljali vsi napredni Slovenci v ZDA v začetku julija. Proslavo zlatega jubileja bo organizirala cleveland-ska federacija društev SNPJ. Ze lani je praznovalo 50 letnico društvo »Slavija« v Chicagu, ki ima med društvi SNPJ številko ena. Na proslavi, s katero se je začela vrsta zlatih jubilejev SNPJ, je sodeloval slovenski pevski zbor »France Prešeren« iz Chicaga, razni solisti itd. Trije še živi ustanovitelji društva so dobili diplome in lepa darila.

JUGOSLOVANSKI PIONIR V
AMERIKI UMRL

V San Franciscu je umrl 98-letni John Tadič, eden najstarejših jugoslovanskih izseljencev v ZDA. Začel je z restavracijsko

obrtjo in je zaslovel po svoji izborni kuhinji in dobri postrežbi. Leta 1906 sta mu podjetje uničila potres in požar — šest let kasneje pa si je vse na novo zgradil.

SLOVENEK PODARIL EUCLIDU SOLO

V tako imenovanem Euclid-skem parku pri Clevelandu je zgradil slovenski zidarski mojster Franc Mavec v spomin na svojo mater šolo, ki jo je podaril mestni občini z naročilom, da naj v njej poučujejo duševno in telesno zaostalo mladino. Nariše za novo šolo je brezplačno izdelal slovenski arhitekt Rudolph.

JUGOSLOVANSKO HRANILNO IN
POSOJILNO DRUŠTVO V CHICAGU

je imelo v drugi polovici lanskega leta nad 6 milijonov dolarjev premoženja. Vsi člani direktorija upravnega odbora so Slovenci in člani SNPJ, štirje pa celo njeni glavni odborniki.

KONCERT GLASBENE MATICE

V nedeljo, 11. aprila je priredila Glasbena matica v avditoriju Slovenskega narodnega doma v Clevelandu koncert, katerega glavna privlačnost je bila Sattnenjeva kantata »Jeftejeva prisega«, mojstrsko delo slovenskega skladatelja na besedilo pesmi Simona Gregorčiča. Koncert je pod taktirko izkušenega zborovodje Antona Šublja odlično uspel. Vsi sodelujoči so se potrudili. Izvajane točke programa so bile v celoti slovenske. Med solisti so se najbolj uveljavili: Anna Safred, June Babbitt-Price, Frank Bradach, Vencel Frank, Carolyn Budan, A. Žagar, E. Kenik in C. Janchar.

Udeležba mi bila ravno slaba, odličen koncert in vsi sodelujoči, ki so v izvedbo vložili toliko ljubezni in truda, pa bi zaslužili, da bi bila številnejša.

»KEKEC« V AMERIKI

Ravnatelj srbskega filmskega podjetja Obrad Glušević, ki je potoval po Ameriki in proučeval ameriško filmsko industrijo, je vzel s seboj tudi nekaj jugoslovanskih filmov, med temi tudi slovenski mladinski film »Kekec« in dokumentarna filma »Bela krajina« in »Ob Dalmatinski obali«. »Kekec« so z velikim uspehom predvajali v Chicagu in v Slovenskem narodnem domu v Clevelandu.

44-LETNICO SO PRAZNOVALI

15. februarja letos je društvo Cleveland št. 126 SNPJ praznovalo 44 letnico z veselim večerom, kjer je bilo vse urejeno in pripravljeno kakor mora biti na predpusnih prireditvah, kakršne so rojaki včasih praznovali v starem kraju. Člani so se seveda v velikem številu udeležili zabave in židane volje praznovali »rojstni dan« svojega društva.

FREIMING — MERLEBACH
FRANCIJA

Vedno manj nas je. 14. aprila nas je zapustil najstarejši Slovenec tukajšnje okolice, 92-letni Martin Božiček, ki je bil rojen 6. novembra 1862 v St. Petru pri Brestanici — pri Rajhenburgu. V tujini je živel in delal dolgo vrsto let. Pokopan je bil v Rosbrücknu.

Tajnik Slop. izseljenske matice med rojaki v Sallaumines, P. d. C. Francija. Od leve proti desni: Suhadolčanova, tajnik SIM Svagelj; Seničarjeva, Kastelec, Artič in Demšar

Naša mala rojaka Udovc Jožefa in Tonček iz Eisdena znata lepo zapeti in zaigrali vrsto slovenskih pesmi

Štiri dni pozneje je zastalo srce Mariji Sladičevi, rojeni Majcnovi. Doživela je 73 let in prav letos bi bila s svojim zvestim življenjskim tovarišem Matijo slavila zlato poroko. Do njene zadnjega bivališča na Hochwaldu smo jo spremili 21. aprila. Mešami pevski zbor društva »Slavček«, katerega dolgoletna zvesta člana sta bila pokojnica kakor tudi njen mož Matija, ki je društveni blagajnik za Hochwald in Reumoux, se je z ganljivimi žalostinkami poslovil od pokojnice. Na grob so ji položili tudi prelep venec.

Pa še nekaj veselejših novic. Na velikonočno nedeljo smo priredili veliko veselico s tombolo, ki je prav dobro uspela.

Naše društvo »Slavček« s ponosom čestita svoji zvesti članici Mariji Fratnikovi, v Creutzwaldu rojeni hčerki jugoslovanskih staršev, ki kljub svojim mladim letom, saj doživlja komaj osemnajsto pomlad, dosega že tako zavirljive umetniške uspehe. Na več pevskih tekmovanjih si je že priborila prvo mesto in nedavno je zmagala tudi v natečaju, ki je bil prirejen v Alzaciji Loreni. Zaslužen je prejela zlato medaljo. Marija Fratnikova, ki je tudi znana igralka in radijska umetnica, živi s svojim stricem in materjo v Creutzwaldu, vendar zelo rada sodeluje pri »Slavčkovih« prireditvah.

Zato ji društvo k lepemu umetniškemu priznanju čestita in ji želi še novih umetniških uspehov.

Knaos Jožef

Dragi rojakinji, umetnici Mariji Fratnikovi, iskreno čestita tudi uredništvo »Rodne grude« v prepričanju, da bo na umetniški poti, ki jo je tako uspešno začela, častno zastopala rojstno domovino svojih staršev.

HERLENHEIDE — LIMBURG HOLANDIJA

Z veseljem smo sprejeli vest, da je začela izhajati »Rodna gruda«, list za slovenske izseljence, ki ga izdaja Slovenska izseljenska matica v Ljubljani. Upamo, da nas bodo dopisi rojakov, ki delajo v raznih deželah po svetu, tesneje povezali med seboj, saj je vsakemu od nas že samo breme tujine težko. »Rodna gruda« nam bo olajšala to breme ter nas povezala med seboj in z našo lepo domovino Jugoslavijo.

Kulturno življenje med našimi izseljenci v Holandiji dobro napreduje. Naša pevska in podporniška društva pogosto prirejajo svoje kulturne prireditve.

Poslanik FLR Jugoslavije v Haagu g. Milan Ristić je s svojo soprogo in osebjem poslaništva priredil 20. marca letos v Grand hotelu v Heerlenu zelo lep sprejem, ki smo se ga izseljenci udeležili v velikem številu. Pri sprejemu je bil navzoč tudi slovenski pevski oktet, ki nam je zapel nekaj lepih slovenskih narodnih pesmi.

Poslanik g. Ristić je v svojem govoru naglasil, da so potrebne še krepkejši vezi med nami, zlasti pa ne smemo pozabiti svoje domovine in moramo ostati njeni zvesti sinovi. Naš rojak Anderluh, predsednik društva »Edinost«, se je zahvalil našim predstavnikom za sprejem in prvi obisk v naši izseljenski koloniji v Limburgu ter izrazil željo nas vseh, da se kmalu spet vidimo. Nato so naša dekleta izročila g. poslaniku in slovenskim pevcem lepa spominska darila.

Slovenski pevski oktet je 25. marca priredil v Heerlenu nepo-

zaben večer. Najprej so nam zavrteli film, v katerem smo videli naše lepe slovenske kraje, potem pa so nam zapeli naše ljube narodne pesmi. Ko so zapeli, smo bili presenečeni in globoko ginjeni. Nihče od nas se ni premaknil, nihče črnil besedice, pesmi smo kar srkali vase.

Po vsaki pesmi ni bilo ploskanju ne konca ne kraja. Navdušenje je bilo tolikšno, da so morali pevci ponovno dodajati. Vsi želimo, da bi dragi pevci kmalu spet prišli k nam. Tudi letos v avgustu bodo mnogi izmed nas obiskali domovino ter prebili svoje počitnice pri sorodnikih. Mnogi izražajo željo, da bi se ob tej priliki spet srečali s slovenskim pevskim oktetom.

FRAMERIES — BELGIJA

Težko operacijo na želodcu je prestala rojakinja Ivana Bizjak, doma iz Idrije, ki ji želimo, da kmalu okreva.

Parlamentarno kariero je opustil g. Achille Delattre. Simpatičnega moža bodo zelo pogrešali belgijski rudarji, prav tako pa tudi mi. V mladosti je bil sam rudar, ko pa je spoznal, da bi drugače lahko več koristil delavcem, se je posvetil politiki, postal je poslanec in minister za delo. Vedno se je z vso vnetostjo zavzemal za rudarje in zato tudi mi slovenski rudarji, ki si služimo kruh v daljni Belgiji, ob njegovem slovesu od parlamentarnega dela z vsem spoštovanjem visoko dvigamo klobuk in mu kličemo: »Hvala za vse in še na mnoga leta!«

August Baričič

Konzul Lotrič z rojakom Petrom Cigojem in Stankom Glogoškom v Creutzwaldu

GLAS NARODA

NAJSTAREJŠI LIST SLOVENSkih DELAVCEv V AMERIKI. — USTANOVILJEN LETA 1893

Registered as Second Class Matter January 18th, 1910 at the Post Office at New York, N. Y., under Act of Congress of March 3rd, 1879

— Str. 23 — VOLUME LXI — LETNIK LXI — NEW YORK, WEDNESDAY, FEBRUARY 25, 1953 — ŠRI-JA, 25. FEBRU

slanica preds. Eisenhowera prečitana r
 enerarne skupščine Združenih r

100, N. Y., 25. feb. — pak da vzajemno "vse Slove ob"
 "ostala Generalna Skupščina"

NAJSTAREJSEGA LISTA
 AMERISKIH SLOVENCEV

Prvi slovenski časnik v Združenih državah Amerike je bil »Amerikanski Slovenec«, katerega prva številka je izšla 3. septembra 1891 v Chicagu. III. List je bil sprva tednik, nato pa dnevnik, zdaj pa ne izhaja več. Prenehal je prav ob svoji 55 letnici 3. septembra 1946. Od takrat se ponovno imenuje »Najstarejši list slovenskih delavcev v Ameriki« newyorški list »Glas naroda«, ki je začel izhajati kot drugi slovenski časopis v ZDA 25. septembra 1893. Za seboj ima torej že šestdeset let izhajanja. »Glas naroda« je ustanovil Ljubljčan Frank Sakser (1859—1957), ki se je izučil tiskarske obrti v Narodni tiskarni v Ljubljani, pozneje pa se je v ZDA povzpел do lastnika parobrodne agencije in do slovenskega bančnika v New Yorku (Sakser State Bank). »Amerikanski Slovenec«, ki so ga ustanovili bolj ali manj liberalno misleči slovenski izseljenci, je že nekaj mesecev po ustanovitvi prešel v roke duhovnikov ter je tako postal in vseh 55 let tudi ostal izrazito katoliški, oziroma klerikalni list. »Glas naroda« pa je bil ves čas list liberalne in socialno radikalne smeri ter je vedno branil koristi delavstva. Med narodnoosvobodilnim bojem in po vojni pa je bil dosledno na strani nove Jugoslavije. »Glas naroda« je bil sprva tednik,

od 1898 je izhajal dvakrat tedensko, od 1901 trikrat tedensko, od 1902 do 1940 je bil dnevnik (in to prvi slovenski dnevnik v Ameriki), od 1940 je izhajal petkrat tedensko, od 1950 pa izhaja spet trikrat tedensko. Njegovi uredniki so bili razen ustanovitelja in prvega urednika Sakserja še Viktor Valjavec, G. Potrata, Ivan Terček, Anna P. Krasna, Ignac Hude in zdaj je John Boštjančič. Lastnik lista je bilo Slovensko tiskovno društvo v New Yorku, N. Y., od leta 1950 pa izdajateljstvo »Novega lista« v New Yorku.

»Glas naroda« ima veliko zaslug za ohranitev narodne in domovinske samozavesti ameriških Slovencev. Svojo nalogo je kolikor mogoče vestno izpolnjeval in jo še izpolnjuje, dasi so pogoji mnogo težji, kakor so bili prej. Slovenska izseljenska matica ima v njem najboljšega podpornika; preko njega obvešča naše rojake o svojem delu ter o dogajanju v domovini. Zaradi tega čestita »Glasu naroda« ob jubileju tudi Slovenska izseljenska matica obenem z njegovim najmlajšim pobratimom mesečnikom »Rodno grudo« in izreka priznanje za dosedanje delo z željami, da bi še nadalje uspešno deloval med našimi izseljenimi rojaki v Ameriki.

Cvetko A. Kristan

Izseljenci nam pišejo

V »Prosveti« sem čitala Seliškarjevo pismo, da bo Izseljenska matica izdajala list »Rodna gruda«. Ker mislim, da bo zanimivo čtivo, jo naročam. List težko pričakujem.

Mary Petshnick, Enumclaw, Wash.

Pošiljam vam enoletno naročnino za »Rodno grudo«, pošljite mi jo čimprej.

Frances Hafner, Cadillac, Mich.

Priloženo vam pošiljam izpolnjeno naročilnico za letno naročnino na »Rodno grudo«, kakor tudi plačilo v gotovini 2 dolarja. Skušali bomo pridobiti naše rojake za naročnike. Želimo vam uspeh in mnogo naročnikov.

*Steve F. Pirnat & Co.
 Cleveland, Ohio*

Sporočam vam, da sem prejel »Rodno grudo« in se vam zanjo lepo zahvaljujem. Pošiljam vam enoletno naročnino, ker ne mislim več dolgo ostati v Ameriki. Še letos se mislim vrniti v domovino in preživeti nekaj let pri moji družini. Saj sem že predolgo proč od moje lepe Slovenije.

Luis Mentoni

Priloženih vam pošiljamo 6 dolarjev za tri naročnine za »Rodno grudo«. Prav tople pozdrave!

Ludwig Jakše, Natalia Dogan, Joe Smerajc, Pueblo, Colorado

Pošiljam vam 4 dolarje, to sta dve naročnini za »Rodno grudo«, ki jo težko čakamo.

Theresa Batis, Herminie, Pa.

Priloženo vam pošiljam poštano nakaznico za 5 dolarjev za list »Rodna gruda«. Lepo vas pozdravljam in želim mnogo uspeha novi Jugoslaviji.

J. F., Verona, Pa., USA

Pošiljam vam polletno naročnino za »Rodno grudo«. Skušal bom pridobiti tudi druge rojake za naročnike, obenem vam bom včasih poslal kaj gradiva za list. Po mojem se bodo naši rojaki povsod po svetu z veseljem naročili na list in je listu bodočnost zagotovljena. Že samo ime »Rodna gruda« pomeni veliko za vsakega v tujini.

Z rodoljubnim pozdravom!

Joseph Starešinič, Hamilton, Ontario

kotiček za žene

ZDRAVSTVENI TEČAJI ZA KMEČKA DEKLETA

Rdeči križ v Sloveniji je letos zopet priredil po občinah zdravstvene tečaje za kmečka dekleta. V teh tečajih so se dekleta naučila najpotrebnejšega, kar je treba vedeti o zdravstvu. Tečajnice — dekleta od 16 do 20 let — so obiskovale tečaj z velikim veseljem, zadovoljni pa so bili tudi starši in vaščani sploh, saj pomeni dekle, ki zna v nesreči in boleznih priskočiti na pomoč, veliko dragocenost za hribovski kraj, ki je desetine kilometrov oddaljen od prve ambulante in zdravnika.

Ob zaključku prvega letnika lani je bilo 607 tečajev s 17.500 tečajnicami, letos pa jih je bilo še več. Tečaji so bili prirejeni pozimi, ko imajo dekleta več časa, navadno od novembra do marca, v popoldanskih urah ali pa ob nedeljah. V ljubljanski okolici so imeli dva tečaja, ki ju je obiskovalo po 50 deklet, in sicer v Stični in Kamniku. V ta dva tečaja, ki sta bila strnjena, so poklicali vsa tista dekleta, ki zaradi prevelike oddaljenosti svojega doma niso mogla obiskovati tečajev v domačem kraju. Na Tolminskem so organizirali kar pet takih tečajev. Tako so bili starši brez skrbi, saj bi jim prav gotovo ne bilo ljubo, da bi se dekleta vračala domov ob pozni večerni uri.

V tečajih so se dekleta naučila, kako se razkuži bolniška soba, bolnik, voda itd. Dalje telesne in stanovanjske higijene, spoznavanja nalezljivih bolezni itd. Za podeželska dekleta je zelo važno, da se nauče pravilne nege dojenčka in da znajo pomagati porodnicam, če ni babice v bližini. Na tečajih so se naučile, kako se pripravljajo sadni in zelenjavni sokovi, ki so

nepogrešljivi pri zdravi prehrani dojenčka, kar pa na podeželju še ne cenijo dovolj. Tečajnice so se naučile pravičnega zdravljenja razne vrste ran, hitre pomoči raznim ponesrečencem, kar je zelo važno ne le za civilne potrebe, temveč še posebno v primeru vojne. Učno snov so predavali zdravniki, medicinske sestre in drugi predavatelji. Znanja si tečajnice niso nabirale samo iz knjig, temveč so imele tudi praktične vaje v kmečki sobi, pri bolnikih itd.

Ob koncu tečaja so se dekleta kar nerada razšla. Večinoma so zaključek slovesno proslavila s kakšno igrico, kakor na primer v Podgorcih v ptujskem okraju, kjer so tečajnice nastopile v igrici »Analfabet«, v Gorišnici pa v enodejanki »Miš«. Ker so že tako lepo začele, so kar nadaljevale, in sicer — s kuharskim tečajem. Vse tečajnice iz ptujskega okraja so ob zaključku priredile izlet v Ptuj, kjer so si ogledale zdravstveni dom in laboratorij.

Da so se v tečajih res nekaj naučile, so že praktično dokazala dekleta iz krškega okraja. Ob karambolu dveh vojaških kamionov so dekleta iz tečaja Rdečega križa bila takoj na mestu in ponesrečencem pomagala. Za to so prejela posebno zahvalo od vojske. Pomislite, ali bi v prejšnjih časih še ne dvajsetletna dekleta storila kaj podobnega in kako bi jih nagnali vaščani, češ kaj bodo take smrklje pri nesreči.

»Ko so se ti tečaji pričeli, je bilo mnogo ugovarjanja pri nas na deželi. Ljudje so mislili, da to ni potrebno. Ko pa so videli naše uspehe, so spremenili svoje mnenje. Me smo se na tečaju mnogo naučile...« piše med drugim mlada Terezija Zamuda iz Podgorcev... *Zima Vrščaj-Holy*

CE HOČETE DRUZINO PRESENETITI

Pripravite ji za malico okusno češnjevo svežico. Evo vam recepta: Potrebujemo $\frac{3}{4}$ kg črnih češenj, 25 dkg sladkorja in $\frac{1}{2}$ l rdečega vina. Češnjam odstranimo koščice. Polovico jih pretlačimo, drugo polovico pa debelo sesekljamo in vse skupaj zmešamo. Posebej skuhamo 25 dkg sladkorja s pol litra rdečega vina in četrto litra vode. To ohladimo, odštevamo s cimetom ter pri-
mešamo češnje.

Svežico serviramo hladno. Kot dodatek postrežemo s črnim kruhom, namazan z maslom.

Pa še recept za marelično svežico: $\frac{3}{4}$ kg zrelih marelic poparimo, da jih lažje olupimo, odstranimo koščice in jih debelo sesekljamo. Dodamo sok 1 limone in četrto kg sladkorja ter pustimo eno uro stati. Nato prilijemo pol litra dobrega belega vina in $\frac{1}{4}$ litra vode ter dobro ohladimo. Zraven te svežice postrežemo s keksi.

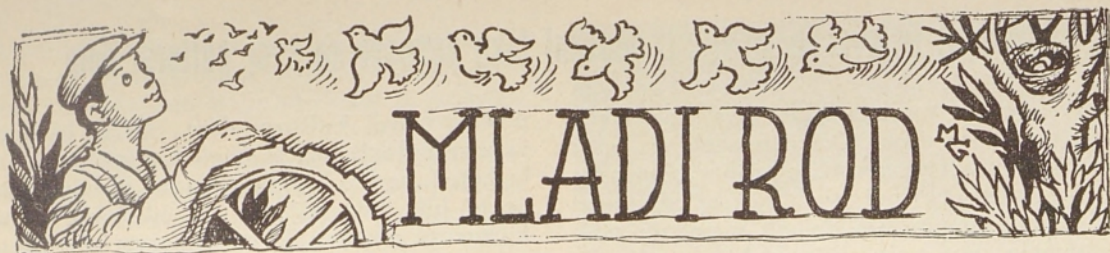
VITAMINI V SADJU IN ZELJAVI

Sadna in zelenjavna hrana je okusna, osvežujoča in obenem tudi zelo hranilna, ker ima vitamine, ki so našemu organizmu tako potrebni. Od gospodinje pa je v mnogočem odvisno, da se te dragocene sestavine ne porazgube. Če sadje ali zelenjavo zrežemo in pustimo nekaj časa stati, se vitamini porazgube že v nekaj urah. Znanstveno je tudi ugotovljeno, da povrtnina in sadje postopoma izgublja vitamine, čim starejše je. Tako ima na primer surov krompir oktobra 21,5 do 52 mm vitamina C, v novembru pa samo še 15,6 do 20 mm, v maju pa le 6,4 do 15,8 mm. Iz tega je razvidno, da je krompir izgubil od oktobra do maja preko dve tretjini vitaminov in s tem seveda prav toliko hranilne vrednosti. Sadje in zelenjava izgubita mnogo vitaminov tudi pri kuhanju. 100 g cvetače ima na primer 120 do 150 mm vitamina C. Če jo skuhamo le v sopari v posebni, neprodušno pokriti posodi, obdrži še 80 do 90 mm vitaminov. Če pa jo kuhamo na navaden način, nepokrito ali slabo pokrito, pa ima kuhana le še 65 mm vitaminov. Znatni del vitaminov ostane tudi v vodi, v kateri smo sadje ali zelenjavo kuhali, zato te vode ne smemo zavreči, ampak z njo jed zaliti. Za kuhanje zelenjave ne smemo nikoli vzeti preveč vode, ampak le toliko, kolikor je nujno potrebno. Važno je tudi, da jed pristavimo s toplo vodo in jo kuhamo počasi pri zmernem ognju. Najbolje pa je, da imamo za kuhanje sadja in zelenjave posebne posode, ki jih lahko neprodušno pokrijemo.

PRAKTIČNI NASVETI

Krompir — lepotilo

Če imate masno polt in se vam radi delajo zajedanci, olupite zdrav krompir, ga zrežite na rezine ter si z njim dobro natrite obraz, ki ste ga prej seveda temeljito očistile. Pustite, da se krompirjev sok na koži posuši. Če boste na ta način redno negovale polt, bo postala čista in gladka.

MLADI ROD

OKAMENELI SVATJE

Pravljica iz ribiške doline

Za vrhovi Velike gore je bila pred davnimi, davnimi časi vas. Njeni prebivalci — rekli so jim Gorani — so bili pravi velikani, precej čudaški in samosvoji ljudje. Tako vsaj so o njih trdili prebivalci iz doline.

Gorani so živeli sami zase in razen takrat, ko so odhajali na lov, svoje vasi niso nikoli zapustili. Če pa je slučajno kdo zašel mednje, so mu kaj hitro pokazali pot, po kateri je prišel. Strelci so bili menda taki, da njihova puščica nikoli ni zgrešila cilja. Pravili so celo, da so sestrelili prenekatero zvezdo z neba.

Ženili so se kar med seboj in zato ni prav nič čudnega, če so bili vsi v sorodstvu.

Pa je zrasel med njimi zal fant, najboljši strelec, kar jih je kdaj bilo med Gorani. Vsi so bili nanj na moč ponosni in zato so tudi sklenili, da mu poiščejo nevesto, kakršne ni med njimi.

Dolgo so jo iskali. Nazadnje so jo našli, tri dni in tri noči hoda daleč. Lepa je bila kot makov cvet, a lena — lena pa tako, da daleč naokrog nihče tako.

Prišel je dan svatbe. Veseli, dobro razpoloženi, objestni so se svatje z nevesto približevali vasi. Tisti dan je sonce z jasnega neba, ki je bilo čisto kot umito, neusmiljeno pripekalo in žgalo vse, kar je bilo pod njim. Nevesti, ki zaradi svoje prevelike lenobe prej nikoli ni bila na soncu, je začela vročina presedati. Obrnila se je k svatom, rekoč: »Glejte ga, kako

močno pripeka, jaz pa medlim v njegovi vročini.«

Gorani so se močno razjezili. Pograbili so loke in puščice in jih namerili na sonce. Še preden pa je ena sama puščica zapustila lok, se je zgodilo čudo — vsi od ženina in neveste pa

do zadnjega svata so obstali kot vkopani.

In tako so ostali negibni vse do današnjega dne. Ljudje jim še zdaj pravijo »okameneli svatje«, čeprav Goranov ni več in je tudi spomin nanje že zdavnaj obledel.

UGANKE

Štirje po cesti teklo,
pa se nikdar ne ujemo.
(Kolesa pri vozu)

Kaj ima moder mož vedno
pred očmi?

(Nos)

Zakaj so delavci in kmetje iz Mošenj tako ponosni na svoj kulturni dom

Mošnje so majhna gorenjska vas med Brezjami in Otočami. Domačini delajo doma na kmetijah ali pa si služijo kruh v železarni na Jesenicah. Ob pol štirih zjutraj odhajajo z doma in se vračajo domov v poznih popoldnevih. Med vojno so nacisti vas požgali in vse domačine odvlekli v koncentracijska taborišča v Nemčijo. Toda Gorenjci so žilavi. Zgodilo se je čudo: vsi razen neke starke so se po osvoboditvi vrnili. In še to staro, ki je umrla v taborišču, je nadomestil otrok-fantiček, ki se je v taborišču rodi! neki družini iz Mošenj. Tako se jih je vrnilo prav toliko, kolikor jih je bilo izseljenih.

Pljunili so v roke in na pogoriščih so polagoma začeli rasti novi domovi. Pa so še nekaj pogrešali: razvedrila. Da, v slehernem izmed njih, od najstarejšega do najmlajšega, je bila silna želja po lepem, plemenitem razvedrilu, ki so ga tako težko pogrešali v bridkih dneh izgnanstva. In tako je bila misel, da se ustanovi igralska družina, misel in želja vseh.

Petindvajset ljudi se je zbralo, petindvajset kmetov in delavcev, in začeli so hoditi k skušnjam. Cilka Mertlova, mati in gospodinja, ki igra že od devetega leta, je postala režiserka, učitelj Pavlin tajnik novoustanovljenega društva. Kulise so sami izdelali, kakor so vedeli in znali. Za oder jim je služil farovski skedenj. Za zastor so po vsej vasi zbrali rjuhe in odeje. In tako so dali na oder prvo igro.

To je bil za Mošnje in vse okoliške vasi velik dogodek, gledalci so tako zbrano sledili igri, da so bili Mošnjani resnično lahko veseli svojega uspeha. In to jim je dalo pobudo za nadaljnje delo, za nove nastope. In dalo jim je novo veliko zamisel: da bi si

Igralci iz Mošenj pri otvorilni predstavi Finžgarjeve drame »Naša kri«. V sredi sedi režiserka Cilka Mertlova

postavili svoj kulturni dom. Saj to bi bilo vendar čudovito, da bi smeli nastopati, kadar bi hoteli, hoditi k vajam, kadar bi hoteli, in ne bi bili čisto nič odvisni od župnika in njegovega skednja, ki ga je največkrat prav takrat potreboval, ko so hoteli nastopiti. Zamisel je zorela in dozorela.

Najprej je bilo govora o združenem, nato o mladinskem domu in slednjič so se odločili, da si zgradijo kulturni dom.

In kapital? To so bile njihove roke, to je bila njihova volja, to so bila njihova srca, to je bila njihova enotnost. V okraju ni nobenega podjetja, da bi prispevalo h gradnji, torej so si morali pač pomagati sami. Nekaj starega cementa ter izkupiček od nekaj prirediteljev — to je bil začetni kapital.

Nedelja 9. julija 1950 bo ostala v spominu Mošnjanom znamenit dan. Sedemdeset domačinov se je zbralo že zgodaj zjutraj in začeli so z delom. Od 9 zjutraj in do 4 popoldne so delali in plošča za novi kulturni dom je bila zbetonirana.

Dve leti so gradili. Štiri metre globoko so skopali temelje. Drug za drugim so se menjavali na gradbišču. Vsa vas je gradila. Strokovnjaki so v glavnem delo le nadzirali in opravili najnujnejše. Vse drugo pa so izvršili Mošnjani sami. H gradnji so prispevali 20.000 delovnih ur in 947 ur voženj z vprego itd. Vmes so pa še pridno nastopali, da so si prislužili sredstva za nadaljevanje gradnje.

Dne 29. novembra 1951, na praznik ustanovitve Jugoslavije, je bil dom v glavnem dograjen in slovesno odprt s Finžgarjevo dramo »Naša kri«. Takrat je bil dom še brez garderobe za igralce, ki so se preoblačili sredi mrzle zime kar v kabini, ki je bila zasilno zbita iz krajnikov. Toda vse težave niso omajale velike volje nastopajočih in silnega ponosa, da so končno na svojem. Z izkupičkom od teh prirediteljev so nato sproti dopolnjevali opremo in dograjevali dom.

Da, marsičesa je še manjkalo. Predvsem so pogrešali zaveso. Takrat je bila za blago še trda, saj je bil vsak meter na točke. Pa je domiselna Cilka Mertlova pravo potuh-tala. Rojaki iz Amerike so takrat z veliko ljubeznijo pomagali domovini, ki si je celila težke rane vojne. Morda bi rojaki iz Mošenj, ki že vrsto let žive v Ameriki, pomagali tudi njim, je predlagala na seji. In res so pomagali. Jennie Dagarinova, Janez in Amalija Jane in Kati Dolinarjeva so med rojaki v

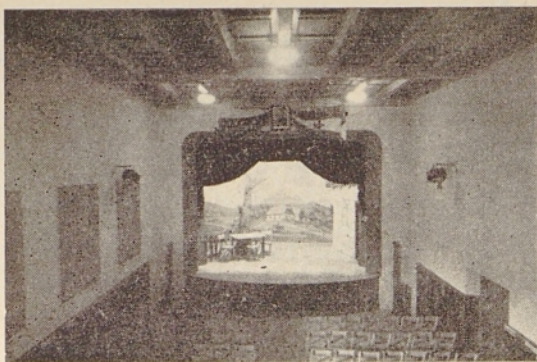
Ameriki zbrali potrebno vsoto in kupili Mošnjanom lep temnordeč zastor. To je bil vesel dan za Mošnjane, ko je priromal iz Amerike zajeten paket.

Zdaj imajo v Mošnjah svoj kulturni dom, na katerega so resnično lahko ponosni. To je ponosna, lepa zgradba, znotraj zelo praktično urejena. V podprtiličju je velika čitalnica s knjižnico, ki tudi polagoma bogati. Zraven je okrepčevalnica in soba, kjer se domačini ob kakšni veseli priliki zavrte. V prvem nadstropju je hišnikovo stanovanje, garderobe in druge pritikline. Glavni prostor pa zavzema seveda obsežna dvorana z odrom, ki je danes res lepo urejen, tudi znotraj ves v draperijah in zastorih, še vedno pa je ponos doma glavni zastor — darilo ameriških rojakov. Stene dvorane so spodaj obložene z lesonitom, lani so si nabavili tudi nove stole. Na zunaj dom še ni ometan, tudi za železne ograje pri izhodih bo še treba sredstev in še za nekatere manjše ureditve. Dom je veljal tri milijone. K temu je prispeval okraj 900.000 dinarjev, 700.000 dinarjev je še dolga, vse ostalo pa so domačini prislужili s prireditvami in delom. Res na vsakem kosu opeke, na slehernem koščku lesa se drže žulji pridnih Mošnjanov.

Njihov gledališki program je bogat in izbran, da bi delal čast vsakemu mestnemu gledališču; tako so doslej igrali: Borove »Raztrgance«, Finžgarjevo »Našo kri« in »Razvalino življenja«, »Miklovo Zalo«, Nestroyevega »Utopljenca«, J. Spicarja »Na poljani«, Nušičevega »Navadnega človeka«, Cankarjevega »Kralja na Betajnovi«, Župančičevo »Veroniko Deseniško«. Zdaj študirajo Finžgarjevega »Divjega lovca«, s katerim se hočejo pomeriti na tekmovanju kulturno prosvetnih društev domačega okraja. Igralci igrajo brez vsake odškodnine, ves dohodek je namenjen domu.

Vsako nedeljo je v kulturnem domu v Mošnjah igra. Če ne igrajo domači igralci, pa gostuje kakšna dramska družina iz okoliških krajev. Vsako nedeljo je dvorana nabito polna gledalcev, ki pridejo iz bližnjih in daljnih okoliških vasi in zbrano slede dejanju na odru.

Tudi igrska družina iz Mošenj hodi na gostovanje v okoliške kraje in je takšno gostovanje za tiste kraje vedno lep kulturni dogodek. Kajti mošenjski igralci so si že pridobili svoj umetniški sloves. Ko so nedavno gostovali na Dovjem z »Veroniko Deseniško«, so bili gledalci tako navdušeni, da so zahtevali, da morajo gostovanje podaljšati. Niso

Dvorana z odrom

jim hoteli izročiti kulis, da bi jih tako držali.

Tako so si delavci in kmetje iz Mošenj zgradili svoj kulturni dom in zato ni pač nič čudnega, da so ponosni nanj in ga vsakemu radi pokažejo ter mu povedo:

»Poglejte ga, iz naših žuljev je zrasel...«

Pa tudi sicer so Mošnjani pridni in prizadevni, kar dokazuje tudi vodovod, ki so si ga napeljali lani, in lična železniška postaja v Globokem, ki so jo prav tako sami zgradili lani.

Ina Slokan

*

Angleži so snemali film o Ivanu Pirečniku

Pretrsljiva zgodba malega Slovenca Ivana Pirečnika, ki so ga nacisti med vojno iztrgali njegovi materi, zgodba, ki je lani tako globoko pretresla srca vseh poštenih ljudi po svetu, bo kmalu oživela na filmskem platnu. Sicer bo v marsičem drugačna od resnične zgodbe, toda jedro bo ostalo — borba dveh mater, prave in krušne, za otroka. Scenarij za film je napisal angleški scenarist, ki je lani, ko je scenarij pisal, prišel v Jugoslavijo in obiskal malega Pirečnika in njegovo mater v Soštanju. Film snema angleško filmsko podjetje »Ealing Studios« iz Londona. Naslov filma bo »Razdvojen srca«. Glavno vlogo Pirečnikove matere, ki ima seveda v filmu drugačno ime, igra znana filmska igralka Yvonne Mitchell. Film so deloma snemali v Škofji Loki v Sloveniji. Snemanje sta si ogledala tudi Ivan Pirečnik in njegova mati. Vse sodelujoče, igralce in tehnično osebje, je snov filma zelo prevzela. Z velikimi simpatijami in ginjenostjo so se izražali o prebivalcih in deželi, ki je med vojno toliko pretrpela. Ko so angleški snemalci odhajali, so jim filmski delavci slovenskega »Triglava filma« privedili pristrčno slovo. Igralki Yvonne Mitchell so podarila dekleta v slovenskih narodnih nošah lep šopek in škofjeloški kruhek, zavit v narodno trobojnico. Vsem pa so postregle z vinom, ki so ga nalivale iz pristnih kranjskih majolik. Kot predvidevajo, bo premiera filma oktobra v Londonu.

Nekaj oprašanj iz socialnega zavarovanja

I. ŠTETJE LET, PREŽIVETIH V INOZEMSTVU, PO JUGOSLOVANSKEM SOCIALNEM ZAVAROVANJU

Pokojninsko zavarovanje v Jugoslaviji se razlikuje od pokojninskega zavarovanja v drugih državah v eni najbolj bistvenih točk. V delovno dobo za pokojnino se šteje v Jugoslaviji ne samo čas pokojninskega zavarovanja, temveč ves čas delovnega razmerja doma in pod določenimi pogoji tudi čas delovnega razmerja v inozemstvu. Socialno zavarovanje v skoraj vseh drugih državah pa šteje v delovno dobo za pokojnino samo čas pokojninskega zavarovanja v lastni državi in še to večkrat samo pod pogojem, da so bili plačani prispevki za pokojninsko zavarovanje.

V predvojni Jugoslaviji je bilo uvedeno pokojninsko zavarovanje za privatne nameščence samo na področju Slovenije in Dalmacije, za rudarje in topilničarje pa na področju vse države. Splošno delavsko pokojninsko zavarovanje za delavce v industriji in obrti se je začelo izvajati šele 1. septembra 1937. Zavarovanja poljedelskih delavcev sploh niso uvedli. Poljedelski delavci so dobili socialno zavarovanje šele v novi Jugoslaviji.

Danes se šteje zavarovancu, n. pr. delavcu, ki je delal že dolgo vrsto let pred letom 1937 in ni bil pokojninsko zavarovan, v delovno dobo za pokojnino ne samo čas pokojninskega zavarovanja od leta 1937, temveč tudi vse prejšnje zaposlitve.

V Jugoslaviji ima zavarovanec (moški) pravico do starostne pokojnine, če ima 55 let in 55 let delovne dobe ali 65 let in 15 let delovne dobe; zavarovanke pa imajo pravico do starostne pokojnine, če imajo 50 let starosti in 50 let delovne dobe ali 55 let in 15 let delovne dobe. Pravico do invalidske pokojnine imajo: zavarovanci obeh spolov, ki še niso dopolnili 50. leta starosti, če imajo 5 let delovne dobe; tisti pa, ki so dopolnili 50. leto starosti, če imajo vsaj 10 let delovne dobe. Po 52 letih zaposlitve je invalidska pokojnina enaka približno 100 % povprečnemu zaslužku v zadnjih 5 letih. Družina ima pravico do pokojnine, če je imel družinski poglavar na dan smrti vsaj 5 let delovne dobe.

Poleg let v delovnem razmerju se šteje zavarovancem tudi čas izven delovnega razmerja, ki so ga prebili v narodnoosvobodilni vojski, pri organiziranem delu za narodnoosvobodilni boj v času okupacije, v fašističnih zaporih, internaciji, na prisilnem delu ali v ujetništvu, v prvi svetovni vojni; v delovno dobo se šteje tudi doba, ki so jo prebili na ilegalnem delu v revolucionarnem gibanju, v zaporih in taboriščih, kjer so bili zaprti zaradi revolucionarnega dela pred 6. IV. 1941. Čas v narodnoosvobodilni vojski, na aktivnem in organiziranem delu v narodnoosvobodilnem boju, v sestavu zavezniških vojsk po 6. IV. 1941 in v zaporu, internaciji ali ujetništvu se šteje v delovno dobo dvojno. Dvojno se šteje tudi čas, prebit v španski republikanski armadi od leta 1937 dalje.

Doba delovnega razmerja v inozemstvu se šteje v delovno dobo za pokojnino državljanom FLR Jugoslavije, ki so prebili na področju FLR

Jugoslavije najmanj 5 let po 15. maju 1945 ali pa najmanj 10 let skupaj pred tem datumom in po njem. Zaposlitev v inozemstvu se šteje ne glede na to, ali je bil zavarovanec v času zaposlitve v inozemstvu pokojninsko zavarovan ali ne.

Za izseljence, ki se vrnejo v Jugoslavijo, pa velja posebna določba, da se jim šteje v delovno dobo za invalidsko pokojnino ves čas delovnega razmerja v inozemstvu, če so se po povratku zaposlili in postali nezmožni za delo. Ta izjemna določba velja samo za invalidsko, ne pa tudi za starostno pokojnino.

Če se izseljenec vrne v domovino in začne doma delovno razmerje ter postane nezmožen za delo, se mu štejejo vse zaposlitve doma in kjerkoli v inozemstvu. To velja seveda tudi za družinsko pokojnino, če delavec umre. Za pridobitev starostne pokojnine pa je potrebno, da je po povratku zaposlen doma 5 let ali tudi manj, toda dopoljenih mora imeti skupaj z zaposlitvijo doma pred izselitvijo in po povratku vsaj 10 let delovne dobe.

Pojasnimo to še s primerom: naš državljan je bil pred letom 1924, ko se je izselil v Nemčijo, 9 let zaposlen doma. Delal je v Nemčiji 10 let, nato na Nizozemskem 15 let ter se je vrnil domov leta 1949. Po povratku je delal še 5 leta. Ker ima 12 let zaposlitve doma, od tega 5 leta po osvoboditvi, t. j. po 15. maju 1945, se mu šteje tudi vseh 25 let zaposlitve v inozemstvu in ima torej skupne delovne dobe za pokojnino po jugoslovanskih predpisih 57 let. Če je dopolnil 55. leto starosti, ima pravico do polne pokojnine.

Denimo pa, da pred izselitvijo ni bil zaposlen doma ter je po 5 letih dela po povratku postal nezmožen za delo. Ker gre za invalidsko pokojnino, se mu kljub temu, da še nima 5 let dela po povratku, šteje tudi vsa delovna doba v inozemstvu, tako da ima pravico do invalidske pokojnine za 28 let zaposlitve, t. j. 89% zaslužka. Če bi pa umrl, bi imela njegova družina pravico do družinske pokojnine.

Če se vrne izseljenec domov in se ne more zaposliti doma, ker je že nezmožen za delo, ima pravico do akontacije na inozemsko pokojnino v znesku minimalne pokojnine (4.500 din za osebnost, 3.500 din za družinsko pokojnino), če dokaže z listinami, da ima pravico do inozemske pokojnine v državi, ki ne plačuje pokojnin v Jugoslavijo zaradi neurejenega plačilnega prometa. Ko mu inozemski zavod za soc. zavarovanje začne izplačevati pokojnino, se mu seveda akontacija ustavi. Akontacije na rente zaradi nesreče pri delu se v takih primerih izplačujejo v višini, ki ustreza višini rente v tuji valuti, računajoč po uradnem kurzu. Akontacija na rento ne more presegati zneska minimalne pokojnine. Akontacija se poračuna po inozemski pokojnini oziroma renti, ko jo začne prejemnik dobivati iz inozemstva, toda samo za tiste mesece, za katere mu inozemski zavod izplača pokojnino oz. rento. Če je bila akontacija nižja od preračunane pokojnine oz. rente, gre preostanek zavarovancu, če pa je bila akontacija večja, zavarovanec ni dolžan povrniti razliko jugoslovanskemu socialnemu zavarovanju.

(Nadaljevanje)

(Nadaljevanje)

Peter povzdigne oči in se naredi, kakor da bi hotel reči: »Kaj meni mar? Bodi cesar tu, ali tam, ali nikjer, jaz ga ne iščem.« Vendar odgovori naposled, po dolgem molku: »Nisem še slišal. Kdo bo meni povedal?« Zadnje besede zaničljivo zategne.

»Povem ti torej, da gredo kranjski vitezi Frideriku na pomoč in, to se ve, jaz moram iti z njimi. Sramota bi bila zame, da ne bi šel.«

»Ti greš?« vpraša Peter čudéc se.

»Za ta čas, da pridem zopet nazaj, te prosim, brat Peter, boš popustil svojo izbo in oskrboval grad, mojo, mojega sinu in svojo domačijo. Bodi kakor človek, pečaj se z ljudmi, zlasti pa ti naročam: pazi mi na dečka, da se mu kaj ne primeri. V zadnji reči ti pokličem pomagáča, očeta Bernarda iz Zatičine, da mi bo učil in vzrejal sinu. Ako bi se mi primerilo na vojni kaj nepričakovanega, — saj me menda razumeš — pustim oporoko v zatiškem kloštru: oskrbuji ti mojemu sinu reči, dokler ne doraste.«

Bodisi, da se je Petru res zbudila iskrica dobrega namena v srcu, bodisi da ga je genilo in presunilo, ko je videl, da ga vendar še nekaj čislajo, ali pa, da se je nalašč potuhnul: razvedrilo se mu je lice, kakor še nikdar poprej, segel je bratu v roko in obljubil, da mu bo zvesto skrbel za blago in sina.

»Prosim te torej, pusti svoje učenosti, skrbi za moje in svoje imetje; saj dokler bom jaz kaj imel, tudi ti ne boš trpel pomanjkanja. Zraven tega pa ti izročam najdražje, kar imam, svoje dete. Saj vidiš, ako mi vzame njega Bog, da tudi zame ni nobenega veselja več na tem svetu, in da ž njim umrje staro naše ime, slavno iz davnih časov. Komu ga morem laže izročiti ko tebi, svojemu bratu?« Tako je govoril gospod Marko.

»Zakaj bi ga izročal drugim, jaz ti bom ohranil in ubranil po svoji moči vse,« odgovori Peter.

Deček vsega pogovora ni poslušal. Sredi sobe je dražil malega psička, ne pazeč, kaj govori stric, ki ga je imel navado gledati le izpod obrvi.

»Jurij!« ga pokliče oče. In ko pride deček bliže, mu pravi: »Jurij, tukaj strica moraš slušati, dokler ne pridem domov. Glej, da te bodo hvalili in radi imeli. Pa oče Bernard

pride jutri. On te bo učil, tudi njemu bodi pokoren, in kar ti poreče, vse voljno stori! Tako mi boš delal veselje.«

»Kam pa vi greste, oče?«

»Jaz grem na vojno, ti pa ostaneš doma s stricem.«

»Ne, oče, jaz grem z vami, jaz ne ostanem pri stricu, stric so hudi,« pravi deček in solze ga oblijo.

»Kdo ti je pravil, da je stric hud,« — se oglasi Peter, in na obraz se mu uleže megla, kakor poprej, toda premisli se in reče nekaj bolj tolažljivo: »Nič ne verjemi, deček, stric ni hud; saj ne grize.«

Oče je tolažil dečka, kakor je vedel in znal in mu obetal lepih reči iz vojne. Peter pa je nazadnje še enkrat obljubil, da se bo trudil privaditi si sina in druge ljudi in da bo zvesto oskrboval vsa opravila.

Potem pa se je zaklenil v svojo stanico, in hlapec Ožbe, ki je imel to noč mnogo dela v hlevih in na dvoru, je pravil, da je videl tisto noč posebno dolgo luč v njegovih oknih. Kaj je Peter premišljeval tisto noč, ali se je namenil že tačas, kako bo ravnal pozneje, tega ne vemo ne iz pisem, ne iz drugih poročil.

Na turški meji proda cigán dečka Turku, ki je kristjanske otroke nabiral za janičarska vzrejališča

Nekega dne se oglasi na gradu Kozjaku krošnjar, ki je robo prodajal od grada do grada, od hiše do hiše, pri tem pa prenašal novice. Ko je končal posel in pobral svoj zbrav, obrne se na vratih in povpraša po Petru

Drugi dan popoldne je zasedlo krdelce hlapcev na dvoru grada Kozjaka iskre konjiče, krdelce mladih brdkih mladeničev iz doline. Stari Ožbe je držal osedlanega vranca za brzdo. Tam pod kamenitim podstreškom je stal Marko Kozjak v bleščechi vojni opravi, prepasan z velikim viteškim mečem. Zadnjikrat je še opomnil domačo družino, naj bodo pazljivi in pokorni kakor doslej, zadnjikrat je poljubil mladega sinu, se zavihtel na konja, in — jezdeci so zdirjali skozi grajska vrata.

Od vseh strani, iz gradov na holmih, so hiteli kranjski plemenitaši s svojimi hlapci in kmeti proti beli Ljubljani. Precej velika vojska se je vzdignila od tu proti Celju, da bi odpodila Vitovčeve čete in otela cesarja.

Peto poglavje

Jaz čem, da pasti mora,
če glavo mi velja.
U m e k.

Preteklo je več tednov po Markovem odhodu. V gospodarstvu na Kozjaku ni bilo posebne premembe, le da je gospodoval namesto ljubeznivega, povsod spoštovanega prejšnjega gospodarja njegov grbavi brat

Peter. Družina je hodila po starih kolovozinah. Hlapci so se ravnali po starem Ožbetu, ki se tudi ni veliko zmenil za novega, začasnega gospoda, ampak delal največ po svoji pameti.

Peter Kozjak sam pa se je bil nekako ves predrugačil. Več se ni zapiral v samoto, jel se je bolje oblačiti, hodil je v soseščini okoli plemenitašev; tudi v Zatičini je dobil dobro ime, in sploh so jeli rekati ljudje: »Glejte, saj še ne bi bil prenapačen ta Peter Kozjak; vidi se, da je dober človek.« Vsemu svetu se je jel dobrikati, samo očeta Bernarda, ki je bil precej po Markovem odhodu prišel v grad za učitelja, le tega in malega dečka Jurija ni mogel. Peter je namreč vedno mislil, kako bi nasitil svojo lakomnost, da bi si pridobil svoje premoženje ter prisvojil premoženje svojega brata Marka. Jurij je bil edini sin. Po očetovi smrti bi nastopil po pravici on gospodarstvo, in — potem bi moral Peter živeti celo mlademu bratovemu sinu po volji in milosti. Ta misel je Petra bodla tako, da mu je prešel zadnji ostanek dobre vesti in človeške pravice. Ko bi brat ne imel sina, bi prišlo premoženje mlajšemu Petru v last. Upal je sicer brezvestni stric, da bo mladi deček umrl tako ali tako. Jurček pa je prihajal od dne do dne razumnejši, zdrav ko riba, vsakemu človeku v veselje, samemu stricu v srd in jezo. Petru ne bi bilo težko spraviti dečka s sveta; tudi greha se morda ne bi tako strašil, zakaj Boga in zapovedi njegove mu je bila že davno porinila zloba v najskrivnejši kotiček v srcu. Ali ni se upal tega storiti zavoljo sveta, dobro vedoč, da po takem dejanju bi se mu bilo bati brata in vse poštene soseščine, ki ne bi trpela morivca med seboj. Skrivaj bi ga tudi ne bil mogel, da bi živa duša ne bila ničesar zvedela, zakaj menih oče Bernard je bil skoro vuninvun pri dečku. Tudi družina in sosednji plemenitaši so ljubili malega Kózjaka, in pričakovati je bilo, da bi se vzdignili zoper tega, ki bi dediču Kozjaškemu le žugnil s hudim namenom.

Bilo je poletnega dneva. Peter Kozjak je odjezdil z dvema hlapcema v kloster. Sonce je že zahajalo in mesec je pokazoval sredi neba blede rožičke, kakor bi hotel nestrpljiv priganjati počasno sonce, naj se skrije, da bo on mogel zopet svojo lepoto razkazovati širokemu svetu. Petra še ni bilo domov.

Invalidsko podjetje

TOBAK

Ljubljana, Likozarjeva 8

Telefon 21-956

*Prodaja prvovrstne tobačne
izdelke vseh domačih tovarn*

*Dragi rojaki -
pozdravljeni
v rojstni domovini!*

Če hočete
spoznati
pravo
kranjsko
gostoljubje,
obiščite

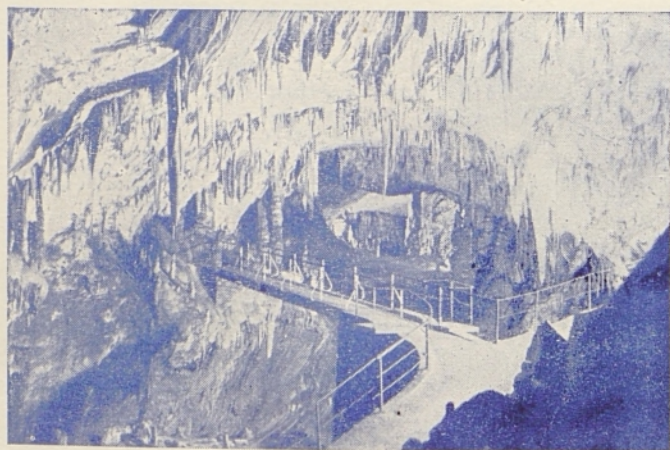
GOSTINSKO PODJETJE

vrt **RIO**

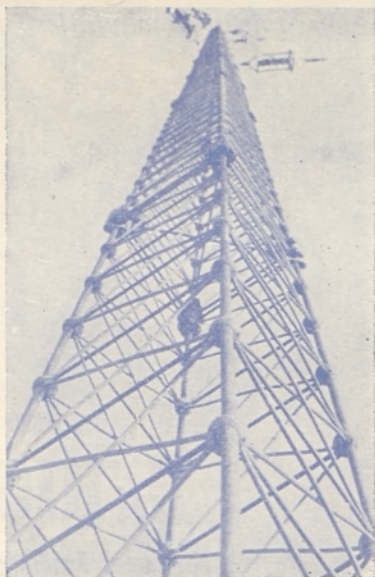
Ljubljana, Kardeljeva ul. 4

K o p r i d e t e v r o j s t n o d o m o v i n o

obiščite Postojnsko jamo

Njene edinstvene lepote,
ki slovijo po vsem svetu,
si je po osvoboditvi ogle-
dalo nad milijon obisko-
valcev. - Pridite tudi vi!
Podzemeljske lepote
vaše rojstne domovine
vas bodo prevzele in
navdale s ponosom, da
ste sin prelepe slovenske
dežele

Radio-Slovenija

Slovenski rojaki!

Želite se spomniti svojih dragih, svojcev in prijateljev v stari domovini? Radio Ljubljana in Maribor vam posreduje zvezo z njimi.

Če hočete poslati svojim dragim pozdrave po našem radiu, pošljite nam v pismu besedilo in naslov

svojca ali prijatelja. Mi bomo nato ta pozdrav oddali naslovljencu po radiu. Lahko pa nam pošljete vaš pozdrav posnet na magnetofonskem traku, ki ga bomo oddali v radiu. Obenem s pozdravi bomo predvajali tudi kako slovensko ali drugo pesem po vaši želji.

Posameznik ali tudi skupina izseljencev se lahko preko Radio-Slovenija spomni na svoj domači kraj z oddajo koncerta, deklamacije in podobno.

Rojaki! Poslužujte se naročenih oddaj v Radio-Slovenija. Pripravili boste svojim dragim v starem kraju prijetno presenečenje.

Oddaja pozdrava (do 40 besed) po vašem besedilu ali oddaja pozdrava na magnetofonskem traku (do 40 besed) ob spremljavi glasbe stane 3 dolarje. To pristojbino nakažite s čekom na naš tekoči račun pri Narodni banki FLR Jugoslavija 604-T-149 Ljubljana.

Vaše želje in naročila sporočite na naslov:

RADIO-LJUBLJANA

Ljubljana, Tavčarjeva ulica 17, Jugoslavija